

د لوړو زده کړو وزارت
اړيانادلوړوزده کړو مؤسسه
د حقوقو او سياسي علومو پوهنځي
داداري او دپلوماسۍ څانگه

موضوع:

سياسي احزاب او ډي نفوذه ډلې

(دليسانس دورې پايليك)

Ketabton.com

ترتيب کوونکی: حميد منصور (منصور)

لارښود استاد : مولوی سعيد الله (مصلح)

تعهد ليک

حميد منصور د عبدالولي زوی
د حقوقو او سياسي علومو پوهنځی
د اداري او ديپلوماسۍ څانگې محصل

زه حميدمنصور پوره ډاډ درکوم چې ددې مونوگراف ټوله منځپانگه زما دانفرادي کوبښنونو او هلوځلو پايله ده ، او همدارنگه د اريانا د لوړو زده کړو په مؤسسه کې (سياسي احزاب او ذی نفوذې ډلې) تر عنوان لاندې بله ليکنه نه ده ترسره شوې. او وعده کوم چې دغه مونوگراف به په راتلونکې کې د بلې ليسانس دورې ياهم بلې تحصيلي اداره کې د ليسانس دپوره کېدا موخه د پايلیک په توگه استفاده ترې نه کوم.

ټولي سرچينې او ماخذونه چې په دې مونوگراف کې استفاده ترې شويده په منظم ترتيب سره ذکر شويدي.

حميد منصور (منصور)

منلیک

له هرڅه نه وړاندې د لوي الله (جل جلاله) حمد، ثنا او شكر اداء كوم، چې د دې پرو ناهيليو او ستونزو سره سره يې ماته دا توفيق راوبخښه، چې د اريانا د لور و زده كړو په موسسه كې د حقوقو او سياسي علومو پوهنځي د ادارې او ديپلوماسۍ په څانگه كې مې خپله څلوركلنه دلسانس دوره په برياليتوب سره بشپړه كړه، نو زه د يو نوي فارغ زده كړه يال په توگه د اريانا د لور و زده كړو د موسسې حقوقو د پوهنځي د مشرتابه، د ادارې له همكارانو، د درنو او مهربانو استادانو څخه مننه كوم چې خپلې علمي مرستې او كوښښونه يې راڅخه نه دي سپمولي، او همدارنگه په ځانگړي ډول د دې مونوگراف لارښود استاد محترم مولوي سعيدالله (مصلح) څخه يوه نړۍ مننه كوم چې د مونوگراف په ليكلو كې زما بشپړ لاسنيوي وكړ او خپلې گټورې مشورې او لارښوونې يې راته وكړې چې د نوموړي له همكاري پرته به د دې مونوگراف بشپړول ممكن نه وو. په پاى كې بايد د خپل لورنده او مهربانه پلار جان او هم دخپلې ټولې كورنۍ له غړو څخه مننه كوم چې ما سره يې پدې تحصيلي دوره كې له مالي لگښتونو سربيره يې د زياتې حوصلې او زغم څخه كار اخيستی نودالله ج له دربار څخه ورته د زيات اجر غوښتونكی يم.

حميد منصور (منصور)

تقریظ

دلورو زده کړو په بهیر کې اړینه وي چې هر محصل دخپلې تحصیلي دورې په پای کې د یو ځانګړې سوژې (موضوع) په بڼه یوه رساله یا مونوګراف ولیکي .

دلیسانس په دوره کې د مونوګراف لیکل دهرمحصل له مکلفیتونو څخه دی. په همدې موخه ښاغلی حمید منصور دحقوقو او سیاسي علومو دپوهنځي محصل هم د خپلې تحصیلي دورې پایلیک (سیاسي احزاب او دې نفوذه ډلې) ترنامه لاندې یی دغه رساله ترتیب او لیکلی ده نوموړی په دې رساله کې دپوره زیار او زحمت څخه کار اخیستی دی زه د لارښود استاد په توګه یې کوښښونه او هڅې ستایلو ترڅنګ تائیدوم ، باید یادونه ورکړم چې نوموړي محصل دمونوګراف د لیکلو پرمهال له ماسره مشوره کړي او زما لارښوونې یې دمونوګراف په لیکلو کې پوره رعایت کړي دي ، چې د مونوګراف د بشپړېدا لامله ورته مبارکي وایم او د الله (ج)د دربار څخه په ژوند کې ورته د نورو بریاوو غوښتونکی یم .

استاد مولوی سعیدالله (مصلح)

داریانا دلوروزده کړو مؤسسي دحقوقو او سیاسي علوموپو هڅي معاون او استاد

فهرست

سرلیک.....	مخ
سریزه:	1
لومړی فصل.....	7
لومړی مبحث - د سیاسي حزب پېژندنه :	7
دویم مبحث- د سیاسي حزبونو د پیداکېدو په هکله مختلف نظریات:.....	9
دریم مبحث- د سیاسي حزبونو خصوصیات:.....	12
څلورم مبحث-د سیاسي احزابو درامنځ ته کېدو اغراض او مقاصد:.....	14
پنځم مبحث- د سیاسي حزبونو ځانگړې دندې:.....	15
شپږم مبحث- د سیاسي حزبونو طبقه بندي:.....	19
۳: د سیاسي احزابو طبقه بندي د کاري ساحې له حیثه:	22
۷ بحث: د سیاسي احزابو گټې او نواقص	23
لومړی جز - د سیاسي د احزابو گټې:	23
دوهم جز: د سیاسي د احزابو تاوانونه:	25
۸ بحث: د سیاسي احزابو اهمیت	27
دوهم فصل	32
حزبي نظامونه	32
۱ مبحث- رقابتي حزبي نظامونه:	32
۱ جز: دوه حزبي نظامونه	33
۲ جز- څو حزبي نظامونه	33

۲مبحث: غیر رقابتي حزبي نظام:	34
۱ جز: یو حزبي نظام:	34
۲ جز-د یو حزبي نظام خصوصیات:	35
۳مبحث -د دوه حزبي نظامونو کټي او نواقص:	37
۱ جز: د دوه حزبي نظامونو کټي:	37
۲ جز: د دوه حزبي نظام نواقص	38
۴مبحث:د څو حزبي نظامونو کټي او نواقص.	39
دریم فصل	40
د فشار گروپونه	40
لومړی مبحث- د فشار گروپونو تعریف او دهغوي متشکله عناصر: ...	41
دریم جز- د فشار تطبیق:	44
۲ مبحث-د فشار گروپونو ځانگړتیاوي:	45
دریم جز: د فشار گروپونو اوسياسي احزابو ترمنځ فرق:	45
دریم بحث: د فشار گروپونو پيژندنه او یشنه (تقسیم بندي):	46
۴ بحث- د فشار گروپونو ځانگړي دندې:	48
۵ بحث: د فشار گروپونو سياسي اهميت:	50
پایله	56
وړاندیزونه:	57
ماخذونه	59

سريزه

الحمد لله رب العالمين والعاقبه للمتقين والصلوة والسلام علي سيد الانبياء والمرسلين محمد واله واصحابه اجمعين اما بعد: لقد قال الله تعالى في القرآن كريم .

يا ايها الناس انا خلقنكم من ذكرا وانثى و جعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا
ان اكرمكم عند الله اتقاكم ان الله عليم خبير¹

هيڅوک نشي کولاي چې په انفرادي ډول دې د ورځني ژوند ټولې چارې په بڼه او منظمه توگه پرمخ بوځي. حتماً به دستونزو او مشکلاتو سره مخ کېږي نو ځکه خو مجبورېږي چې دجامعي نورو وگړو ته مراجعه وکړي او د ستونزې دحل لپاره ورته يوه مناسبه لاره پيدا کړي.

له بل پلوه نننۍ سياسي اوضاع هم د دې تقاضا کوي چې نه بايد څوک تنها او يوازی پاتې شي بڼه به وي که يوڅوک ترشا يو ملاتړي ولري او ديو چاسره سره خپل فکر شريک کړي.

د دې ترڅنگ هغه امورات او کړنې چې په جمعي ډول او د ډېرو فکرونو زېږنده وي حتماً به څو چنده ترهغو بهترې وي چې په يوازي توب او تنهائي سره ترسره کېږي

ځکه چې مونږ په دې عقیده لرو چې وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ (خپل کارونه په مشورې سره وکړئ)

نو ځکه خو لازمه ده چې اشخاص دې حتماً دنور سره همانگي ولري ترڅو يې له يو پلوه دپروړدگار عالم رضا حاصله کړي وي او له بل پلوه

¹: القرآن كريم . [سورت حجرات ايه ۱۳]

به يې په ورځنيو چارو کې ديوېل سره په تعاون او همکاري کې برخه اخيستي وي همدارنگه ديوېل سره به يې صلاح او مشوره کړي وي او دخپلو ورونو لپاره به يې ځان يوې لوي قرباني ته هم آماده کړي وي.

ضرور ده چې دا غه ټولنيز والي او اجتماعيتوب نه بايد دهغه څه لپاره وي کوم چې دپروړدگار عالم دخفگان او دملت په ضرر تماميږي. بلکې دغه يوځاي والي بايد تنها د اسلام دمبارک دين دپرمختگ او دخپلو اولسونو دھوسا او ارم ژوند دتېرولو لپاره وي او بس.

په نننيو دولتونو کې يو سلسله داسې سازمانونه رامنځ ته شوي دي چې پکې دگډون له کبله کېدای شي چې همدغه پورتنی فکتورونه په اسانۍ سره ترلاسه شي.

داچې څنگه په دغو سازمانونو کې گډون وکولای شو او څنگه و پوهیږو چې گواکې زمونږ ارمانونه دي همدلته تحقق پیدا کړي. لازمه ده چې مخکې ترگډون له هغوی سره پوره اوکامله بلدتیا ولرو. نوځکه خو ما هم دخپلې څلور کلنې تحصیلي دورې دپاي دسند لپاره همدا موضوع وټاکله ترڅو له یو پلوه مې خپله وجیبه او مسؤلیت ترسره کړي وي او له بله پلوه به مې کېدای شي چې خپلو وطنوالو ته په همدې نیمگړي لیکنه کې یوڅه ورکړي وي په همدې هیله مې خپله دغه لیکنه په دریو فصلونو و وېشله چې لومړي فصل کې دسیاسي حزبونو پېژندنه، خصوصیات، دندې، طبقه بندي دسیاسي حزبونو گټې او نواقص او بالآخره دسیاسي حزبونو اهمیت تشریح شوي دي.

دوهم فصل يې حزبي نظامونو ته ځانگړي کړي شوي دي چې پکې دحزبي نظامونو پېژنده او همدارنگه د دغو نظامونو گټې او نواقص تشرېح شوي دي.

په دريم فصل کې بيا د فشار گروپونه تشرېح شوي دي چې پکې د فشارگروپونو پېژندنه او متشکله عناصر، د فشارگروپونو تقسيم بندي، د فشارگروپونو دندې، د فشارگروپونو اوسياسي احزابو ترمنځ فرق او بالخره د فشارگروپونو سياسي اهميت پکې واضح شوي دي، او ترټولو نه روسته بيا په کې بيا تبصره لري اوبس، په پای کې دلوي خداي (ج) دربارته لاسونه لپه کوم او وايم چې اې خدايه! په گران هيواد کې دتل لپاره يو اسلامي نظام حاکم کړي.

دموضوع داخيار لاملونه:

دا موضوع مې دڅېړنې اوليکنې لپاره ځکه وټاکله چې :

۱- دافغانستان خلک په دې پوه شې چې کوم ډول سياسي حزب کې گډون وکړي.

۲- د سياسي حزبونو گټې څه دي.

۳- اپوزيسيون شتون په هيواد کې څه گټې لري او يو اپوزيسيون کومې نقطې په نظر کې ونيسي چې د هيواد او خلکو په نفع تمام شې .

۴- دې نفوذه ډلې په سياسي احزابو کې کوم رول ولري.

۵- دافغانستان اپوزيسيون څه ډول رول بايد په موجوده وخت کې تر سره کړي.

دموضوع مسئله : که څه هم ددې موضوع په اړه ډېرزيات کتابونه، مقالې، مونوگراف او څېړنې شوي دي، خو ما غوښتل چې ديوې مشخصې موضوع په اړه پرې د بشپړو معلوماتو راټولونه وکړم ترڅو لوستونکي ترې خبرکړم.

دموضوع هدف :

دغه موضوع دلاندې اهدافو او موخو په پام کې نيولو سره ليکل او ترتيب شویده .

- i. احزاب د ديموکراسۍ دملاتير تشکېلوي نوځکه خو دنويو ديموکراتيکو حکومتونو لپاره د احزابو شتون يوضروري امر دي څرنگه چې په ښې حکومتدارۍ کې د احزابو شتون حتمي دي نو احزاب چې يولر خاص او ځانگړې دندې پرمخ بوځي.
- ii. احزابو او ذی نفوذه ډلو پيژندنه .
- iii. خپل ځان او درانه لوستونکي دسياسی احزابو، ذی نفوذه ډلو او حزب اختلاف په اړه معلومات تر لاسه کړی.

دموضوع اهميت :

ننۍ سياسي اوضاع د دې تقاضا کوي چې نه بايد څوک تنها او يوازی پاتې شي ښه به وي که يوڅوک ترشا او يو ملاتړي ولري او ديو چاسره خپل فکر شريک کړي ، د دې ترڅنگ هغه امورات او کړنې چې په جمعي ډول او د ډېرو فکرونو زېږنده وي حتمًا به څو چنده ترهغو بهترې وي چې په يوازيتوب او تنهائي سره ترسره کېږي ، داچې حزبونه دخلکو سره سر اوکار لري اوخلک هم دگوندونو په اساس کولاي شي چې دخپلوحقوقوبرخمن شي همدغه سياسي گوندونه دي چې دحکومت توجه

دخلکو خواته را اړوي پس په حقيقت کې همدغه گوندونه د خلکو او حکومت ترمنځ ديوپل حيثيت لري او کله چې گوندونه دخلکو دحقوقو څخه حمايت کوي په حقيقت کې گوندونه خلکو ته دامفکوره هم ورکوي چې دوي يواځې ندي او دحکومت په وړاندې مطلق کمزوري هم ندي.

پخوانيو ليکنو ته منطقي کتنه:

ددې موضوع په اړوند مخکې هم ځينې ليکنې ، مقالې ، رسالې او مونوگرافونه ليکل شويدي او هم په افغانستان کې ډول ډول په مختلفو فکرونو، سياسي ډلې ، سياسي احزاب او ډي نفوذه ډلې په پراخه کچه شتون لري ، مختلف سياسي فعاليتونه کوي ، د خپلو موخو د پوره کيدا لپاره ډول ډول کړنلارې او تگلارې وضع او وړاندې کوي، مختلفې برنامې او ليکنې خپروي ، چې سياسي احزاب په مختلفو شکلونو را پېژني خو ما دلته دخپل اړوند پوهنځي څخه دفراغت دمنلو په موخه خپل ټاکل شوي مونوگراف (سياسي احزاب او ډي نفوذه ډلې) دلنډې پېژندنې ارزښت او گټو په اړوند دمونوگراف په کچه وړاندې کړ.

دموضوع اړوند پوښتنې :

ددې موضوع اړوند کليدي پوښتنې په لاندې ډول دي .

- 1- سياسي احزاب کوم او څه فعاليتونه سرته رسوي ؟
- 2- سياسي احزاب او ډي نفوذه ډلې دحکومت او سياست په جوړښت کې څه نقش لري ؟
- 3- په افغانستان کې سياسي احزاب گټې لري او که زيانونه ؟
- 4- ډي نفوذ ډلې کومې دي او کوم کارونه کوي ؟
- 5- سياسي احزاب او ډي نفوذه ډلې خپلو کې څه توپير لري ؟

دموضوع دليکلو تگلاره :

ددی موضوعمودليکني تگلاره کتابتونني ده يعني دموضوع اړوند معلومات، اطلاعات مو دکتابونو اوبعضي موضوعگانې مې د انټرنیټ څخه دڅيړني داصولو سره سم را اخیستي دي او ځای پرځای کړي مې دي .

لومړۍ فصل

لومړۍ مبحث - دسياسي حزب پيژندنه :

د انگليسي ژبې Party يا دفرانسې دParti لغت چې دPartir مصدر دي دتللو او برخې په مانا دي چې معادل يې په فارسي کې حزب او په پښتو کې گوند دي.

په سياسي ادبياتو کې دتاريخ په لحاظ همدغه لغات دطبعي په مانا هم تعبير شوي، په قرون اوسطي کې دParti په نظامي مفهوم استعمالېده او د19قرن په اوږدو کې دParti لغت د فکر دڅرنګوالي سره مترادف وو. دسياسي احزابو لپاره يولر تعريفونه شوي دي چې مونږ يې دلته يو څو د نمونې په ډول ذکر کوو.

- 1: ارموند بورګ سياسي حزب دارنگه تعريفوي: سياسي حزب دخلکو هئيت دي چې د ملي منافعو دساتنې لپاره دمشرک کوشش په وجه دبعضي سياسي اصولو دتوافق په اساس سره يوځاي شوي وي.
- 2: دگتل له نظره دسياسي حزب تعريف: سياسي حزب د زياتو او کمو خلکو څخه ترکيب شوي چې ديو سياسي واحد په نوم عمل کوي او د رائي ورکولو د حق څخه په استفادې سره غواړي چې په حکومت باندې سلطه پيدا کړي او خپل عمومي سياستونه پرې عملي کړي.

3: دجیل کرسټ له نظره : سیاسي حزب دخلکو یوه منظمه ډله ده چې دمشرکو سیاسي نظریاتو لرونکې وي او د یو سیاسي منزلت او مقام دلاسته راوړلو لپاره هڅه او کوشش کوي.²

4: بنجامین کنستان یې بیا دارنگه تعریفوي: د داسې خلکو یوځای کېدل چې د یوشان نظریاتو ملاتړ وي له حزب څخه عبارت دي.

همدارنگه دافغانستان د1388 هـ ش کال دسیاسي گوندونو قانون دوهمه ماده سیاسي گوند دارنگه تعریفوي.(د دغه قانون په مفهوم سیاسي گوند دحقیقي اشخاصو سازمان شوي ټولنه ده چې د دې قانون او اړوندې اساسنامې له حکمونو سره سم سیاسي موخوته په ملي او سیمه ییزه سطحه فعالیت کوي) او یا هم سیاسي گوند دارنگه تعریف کوو ، چې سیاسي گوند دخلکو یوه منظمه ډله ده چې پرحکومت د فشار راوړلو له کبله دملي منافعو ساتنه کوي او پرخلکو خپل نظریات او عقاید تطبیق کوي او د دې ترڅنګ د قدرت گدی دلاسته راوړلو لپاره هڅه او کوشش کوي.

ځینې محققان دیوحزب دتشکیل لپاره بعضي شرطونه لازمي بولي چې دهغوي له ډلې څخه جوزوف لاپالومبارو او مایرون وینز دحزب دتشکیل لپاره دغه څلور شرطونه لازم ګڼي.

۱: د دایمي مرکزي تشکېلاتو لرل ۲: دڅانګو لرل چې دمرکز سره دایمي ارتباط ولري ۳: دخلکو ملاتړ ۴: دسیاسي قدرت دلاسته راوړلو لپاره هلې ځلې:³

²: عالم، عبدالرحمن . (۱۳۷۳ ش هـ) . بنیادهای علم سیاست، نشر تهران
³: بشریه، حسین . (۱۳۷۰ ش هـ) . آموزش دانش سیاسی، نشر نگاه معاصر.

دويم مبحث- د سياسي حزبونو د پيدا کي دو په هکله مختلف نظريات:

د حزبونو د پيدا کي دو په هکله دوه عمده نظري وجود لري چې يوه يې نهادي بله يې تاريخي - نزاعي نظريه ده چې دواړه به يې تر مطالعي لاندې ونيسو.

۱ جز: نهادي نظريه :

موريس او ورژه د سياسي حزبونو د قوت او په خلکو کي د زيات محبوبيت د لاس ته راوړلو لپاره اصلي علت دنوي حزبونو د جوړښت نظم او ترتيب گڼي. دي وايي چې د حزب په معرفت او پيژندگلوۍ کي دهغه د اعضاو يابرنامو څخه د حزب جوړښت څوچنده مهم دي چې دغه جوړښت د پارلمان د پراخوالي سره نژدې رابطه لري او هغه هم په خپلو عمومي رايوباندي متکي وي هرڅومره چې درائي حق پراخوالي پيدا کوي په همغه اندازه درائي ورکونکو د ترتيب او تجهيز ضرورت هم زياتيري له دې ځايه ده چې د حزبونو پيدايښت د پارلماني ډلو او انتخاباتي کميټو پيدايښت پوري تړلي دي په عين حال کي داسي حزبونه هم وجود لري چې د دې حلقو څخه دباندې تولد شوي وي په همدې دليل دو ورژه دنوي حزبونو د پيدا کي د لپاره دوه ډوله منشاء ذکرکوي يوه يې پارلماني او بله يې خارجي منشاء ده. اوله منشاء د پارلماني ډلو او انتخاباتي کميټو د اتفاق څخه رامنځ ته کيږي.

د دغه دوه عناصرو دايمي ارتباط او هماهنگي چې مورني سلولونو په نوم هم ياديږي په طبعي توگه صورت نيسي چې د موجوده نماينده گانو د سياسي قدرت د تحفظ له تمايل څخه لري وي.

او خارجي منشاء په هغه حزبونو پورې تړاو لري چې دهغوي لومړنۍ هسته او وجود په اول کې د افکارو په جمع والي، په عمومي اوسېدن ځايونو او حتي ديوي ورځپانې دطرفدارانو په توگه رامنځ ته کېږي. لکه څرنګه چې اکثره دکارګرو احزاب دصنفي اتحاديې په شکل رامنځ ته شوي دي چې دهغوي له ډلې څخه دانګلستان دکارګر حزب چې ديو انجمن په توګه رامنځ ته شوي دي په همدې توګه دو ورژه واي چې که يوحزب په هر صورت تأسيس شي دخلکو ملاتړ ته بې نهايته ضرورت لري. ديمون آرون هم دحزبونو دمنځ ته راتګ لپاره دوه منشاء وي ذکر کوي کومې چې مخکې ذکر شوې ولې نوموړي په درېمه نړۍ کې ديوګوني حزب د منځ ته راتګ لپاره دوهمه منشاء بېخ او بنياد ګڼي ځکه چې د دغه ډولو احزابو ارتباط دپارلمان او خلکو د رائي سره له اوله قطع شوي وي. يوبل عالم دانيل لوي سلرپخپل کتاب (تطبيقي سياست) کې بيا د احزابو منځ ته راتګ په درېو کتګوريو تقسيم کوي (پارلماني، رياستي او خارجي)

۲ جز: تاريخي - نزاعي نظريه :

دغه نظريه دلاپالمبارا او واينر برعکس ده او دماکس وبر، رکا او لپيست له نظرياتو سره هماهنگي لري.

د وبر له نظره دسياست اصلي موضوع ”سلطه“ ده او دي حزب هم له همدې نظره تعريفوي نوموړی زياتوي چې (حزب دسلطې او امتيازاتو دلاسته راوړلو وسيله ده) په نتيجه کې دي واي چې حزب يوه پخوانۍ پدیده ده چې په مختلفو شکلونو سره پيداشوي دي چې دنموني په ډول په قرون اولي کې دګلف “Guelfes” او ژېبلن “Gibelins” څخه يادونه

کوي چې او دغه ډله دپاپ قدرت طرفداران او دوهمه ډله (ژيبلن) يې دامپراطورانو طرفداران و.

د وېر له نظره دپروني او ننني حزبونو ترمنځ کوم فرق نشته دي واي چې ننني حزبونه دمخکینو حزبونو تطبيقي شکل دي چې ځانونه يې د ديموکراسي، انتخاباتو، عقلانيت او مدرنيت د ټولو اجزاو سره يې ځان برابر کړي دي، هغه څه چې ثابت پاتې کېږي هغه دسلطې مفهوم دي چې دهغې شکلونو تغير کړي او دځان لپاره يې نوي قالبونه اختيار کړي دي.

د رکان او لپيست له نظره هم نوي سياسي حزبونه دپخوانيو احزابو يو متحول او منظم شکل دي. دغه ليکوالان د اروپا دنوي تاريخ لاملونه دوه عمده انقلابونه گڼي چې يو يې ملي اوبل يې صنعتي انقلاب دي. چې ملي انقلاب له يو پلوه دولت او کليسا او له بل پلوه مرکزي او خواو شافرهنگ يې سره په مقابله کې اچول او همدارنگه صنعتي انقلاب هم له يوپلوه بناري او اطرافي او له بل پلوه کارگر او کارفرما سر مخ کول.⁴

د دې نزاع دطرفينو څخه به چې هريو دمقابلې په جريان کې له منځه لاړ پاتې شوي بل يو به يې دحزب په شکل حضور وکړ.

دايتاليا پوهنتون استاد آنجلوپان ابلانکو هم دتاريخي ټولنپيژندندې دتاثير لاندې په دې عقیده دي چې هر حزب خپل خاص اوځانگړي تاريخ او همدارنگه خپلو افرادو پورې مربوطې ژنتيک نښانې لري. دهر حزب دژنتيک نښانو او نمونو دپيژندلو لپاره لازمه ده چې څو عمده خبروته توجه وشي

⁴: مايکل راسکين رابرت کورډ و جيمز ميډيوريس او والټر جونز. (۱۹۸۹ م). . پوليتيکل ساينس ژباړه او لنډيز، ډاکټر محمد صديق ظهير، علامه رشاد خپرندويه ټولنه کندهار ۵۶ مخ

۱: دحزب جوړښت او پراخوالي ۲ دیوخارجي نهاد شتون یاعدم شتون والي چې وغواړي له حزب څخه دځان دمشروعیت په اړه استفاده وکړي ۳: دحزب په پیدایښت کې دبنیاد گذارانو رول لکه بعضي چې دمسولیني دو گل او یا ادنائر او یا هم گاسپري دنفوذ لاندې رامنځ ته شول پس له دې ځایه ده چې نشو کولای چې داحزابو لپاره یو ثابته یا یوشان منشاء په اړه تصور وکړو. بلکې داحزابو دپیدایښت پرمختګ او تحول لپاره متعدد او متنوع شکلونه قبول کړای شي.

دریم مبحث- دسیاسي حزبونو خصوصیات:

سیاسي حزب باید حتمًا دیولر خصوصیاتو لرونکې وي داسې به هم نه وي چې یو یادوه نفره دې راپورته شي او دګوند په نوم دې سیاسي ژوند پرمخ بوځي او تر پایه دې همدا دوه نفره وي بلکې هر سیاسي ګوند چې رامنځ ته کېږي حتمًا به یولر ځانګړي خصوصیات لري چې ځینې یې مونږ د نمونې په ډول دلته بیانو.

۱ جز: د خلکو ډله: سیاسي ګوند د خلکو داسې ډله ده چې هغوي دهیواد په ټولومر بڼه مسأیلو کې (سیاسي، اقتصادي، اجتماعي) سره یوشان فکر لري. کېدای شي چې د دوي ترمنځ معمولي اختلافات شتون ولري خوبیا هم په عموم کې یو فکر لري او دیوې رایې لرونکو خلکو ډله وي.

۲ جز: د قدرت لاسته راوړنه: دسیاسي ګوندونو یو خاصیت داهم وي چې د قدرت د لاسته راوړنې لپاره هلې ځلې کوي او حکومتی نظام وچلوي او د دې ترڅنګ په عوامو کې دمحبوبیت د لاسته راوړنې لپاره بې نهایته کوشش کوي.

۳ جز: ځانگړي (خاص) نظريات: هر سياسي گوند خپل ځانگړي نظريات او اصول لري چې هغه دعوامو ستونزې او مشکلات دځان سره ياداشت کوي او دهغو لپاره دحل لارې پيدا کوي ترڅو دعوامو ملاتړ حاصل کړي او سياسي اقتدار ته ځان ورسوي

۴ جز: اساسي تنظيم: هر سياسي حزب داسي پدې ترتيب منظم شوي وي ترڅو دهيواد ټول وگړي ځان ته راجلب کړي د دې جلب کولو لپاره يوسياسي گوند په داخل کې مختلفې څانگې او شعبي رامنځ ته کوي مثلاً دتبليغاتو شعبه، عوامو سره دمرستي شعبه او داسې نورې

لازمه ده چې ديو سياسي گوند څانگې دهيواد په گوټ گوټ کې وي او په هر کلي او کور کې ځان څرگند کړي او همدارنگه دسياسي گوند دزيات شهرت او پيژندنې لپاره گوند په تبليغاتو او پروپاگاندا باندې بې نهايته زور اچوي

۵ جز دخپلې خوښې عضويت: دسياسي گوندونو دخصيتونوڅخه يو خاصيت داهم دي چې په دې گوندوکې ديوچاغريټوب په خپله خوښه ده اشخاص هروخت کولاي شي دگوندعريټوب له لاسه ورکړي هيڅوک يې دغريټوب دترک ممانعت نشي کولاي

۶ جز دقومي گټوساتنه: هرسياسي گوند دقومي گټو دساتنې اوتحفظ لپاره هلې ځلې کوي او دخپلو سياسي گټو په نسبت قومي گټوته ترجيح ورکوي.⁵ بله داچې دهيوادنۍ مينې نه لرونکي ډله سياسي گوند نشي بلل کېدای.

⁵: نياز، عبدالوحيد. (۱۳۷۲ ش هـ). حقوق اساسي مقايسه يي، چاپ سوم، انتشارات يوسف زاده

څلورم مبحث-دسياسي احزابو درامنځ ته کيډو اغراض او مقاصد:

هره سياسي ډله درامنځ ته کيډو سره سم يولړځانگړي مقاصد لري او دهغوي دلاسته راوړلو لپاره هلې ځلې کوي چې دهغوي له جملې څخه يې مونږ بعضي په لاندې ډول تر بحث لاندې نيسو.

۱ جز: نظرياتي خوځښت(حرکت): دبعضوسياسي ډلو تشکيل دنظرياتو په اساس صورت نيسي لکه په اشتراکي هيوادونو کې دکمونيزم رامنځ ته کيډل همدارنگه په جمهوري نظام لرونکو هيوادونو کې هم نظرياتي ډلې رامنځ ته کيږي د دې ترڅنگ په هندوستان، پاکستان، انگلستان، ايتاليا او فرانسې کې هم دخاصو نظرياتو لرونکي سياسي ډلې وجود لري.

۲ جز: اقتصادي حرکت: په ديموکراتيکو هيوادونو کې سرمايه داره طبقه دخپلو گټو دساتلو لپاره دخپلو وسايلو په مرسته سياسي گوندونه جوړوي ، سياستدانانو ته پيسې ورکوي ترڅو په ديموکراتيک حکومت کې يې دهغوی گټې ساتلې وي دخپلواجاره دارۍ دساتلو يا قايمولو لپاره سرمايدار په سياست کې هم سرمايه گذاري کوي او مفاد پرستي ډلې حکومت په مسلسل ډول په لاس کې نيسي. کاريگر او زحمت کشه طبقه دخپلو ټولنيزو حقوق دسرمايه دارو څخه دساتلو لپاره دهغوي په مقابل کې سياسي حزب جوړوي. دسرمايه دار حمايت کوونکي سياسي حزب ته کپيټاليست او دکاريگرو حزب ته ليبرال ويل کيږي.

۳ جز مذهبي حرکتونه: بعضي سياسي ډلې دخپلو مذهبي مقاصدو دلاسته راوړنې لپاره دسياست ډگرته راداخليري لکه په مصر کې داخوان المسلمین سياسي ډله همدارنگه په اندونيزيا کې دمسجومي ډله چې د مذهبي

مفاداتو دحفاظت لپاره رامنځ ته شوي ده همدارنگه په افغانستان، ايران،پاکستان،لبنان او دغه شان نورو هيوادونوکې د مذهبي بنسټونوپه اساس ډلې او تنظيمونه جوړ شوي دي.

۴ جز قومي حرکتونه: ډېرې سياسي ډلې شته چې دقوم دگټولپاره جوړې شوي دي هغوي دهيواد دازادۍ دحصول لپاره او له هيواد څخه د دفاع پخاطرکار کوي دنړۍ په ډېرو قومونو کې دهيواد د ازادۍ لپاره کوشش کوونکې ډلې جوړې شوي دي چې هغه دخپلو مقصدونو دحصول نه روسته هم دخپل هيواد دملي گټوساتنه کوي. په اسيا،جنوبي امريکا او افريقا کې ډېري داسې گوندونه وجود لري چې د ازادي د حصول لپاره کار کوي.

۵ جز وختي (زمانی حرکتونه): عموماً په ازاد، خپلواک او ديموکراتيکو هېوادونو کې دوخت دغوښتنو لاندې گوندونه منځ ته راځي او په فوري توگه قانوني ديموکراتيک او انتخاباتو په اساس دنوي حالاتو مطابق لايحه عملاً ترتيب کوي او خپل فعاليتونه جاري ساتي لکه دپاکستان په تېره نيمه پېړۍ کې څو داسې خوځښتونه جوړ شوي دي چې دانخاباتو څخه روسته بېرته له منځه تللي دي چې دوخت دضرورت له پوره کېدو څخه روسته ضرور نه گڼل کېږي او له منځه ځي.

پنځم مبحث- دسياسي حزبونو ځانگړي دندې:

داچې احزاب د ديموکراسۍ دملاتير تشکيلوي نوځکه خو دنويو ديموکراتيکو حکومتونو لپاره د احزابو شتون يوضروري امر دي څرنگه چې په بني حکومتدارۍ کې د احزابوشتون حتمي دي نو احزاب چې يولړ

خاص او ځانگړې دندې پرمخ بوځي چې دبال له نظره دحزبونو ځانگړې دنده دسياسي زنده گي متحد او باثباته کول دي همدارنگه مريام دسياسي گوندونولپاره پنځه ځانگړې دندې په گوته کوي ۱: دانتخاباتي نوماندانو انتخاب ۲: دعمومي سياستونولیکل ۳: په حکومت انتقاد کول ۴: سياسي زده کړه ۵: دخلکو او حکومت ترمنځ پل . 6

۱ جز عامه پالېسي او رايه: دنورو دندو تر څنگ دسياسي گوندونو يوه تر ټولو لويه اومهمه دنده دقدرت دگدۍ لاسته راوړل او اقتدار ته ځان رسول دي او تر بل هر هدف څخه دې هدف ته دځان رسولو لپاره بې حده هڅه او هاند کوي او دې هدف ته درسيږي لاره بيا دعوامو رايه ده نوځکه خو سياسي گوندونه هم دعوامو رضاييت په خپله پاليسي کې تر بل هر څه نه زيات په نظر کې نيسي او دخپلې پاليسي دتشکېل په وخت کې دعوامو رايه او د دې ترڅنگ په هيواد دمختلفو فشارگروپونو رويي ته په کتو سره دخپلې پالېسي اصول داسې تشکېلوي تر څو يې دعوامو رضاييت پکې حاصل کړي وي

۲ جز دانتخاباتومصروفیات: دکانديدانو دانتخابولو نه وروسته اصلي جنگ شروع کېږي چې دهغې لپاره هر سياسي حزب پوره تياري نيسي بې درېغه پيسې استعمالېږي حتي چې يوعام کس نشي کولاي دانتخاباتو اخراجات په يواځې ځان تحمل کړي خپله کانديدانو ته په انتخاباتو کې پاتې کېدل سختېږي، دانتخاباتو دااعلان سره سم هره سياسي ډله دخپلو تبليغاتوسلسله شروع کوي دتحریرونو او تقریرونو په واسطه خلک خپل طرف ته را جذبوي ، عموماً دهرسياسي حزب ترجماني ديو اخبار يا يوې

⁶: ملک، فاروق . (۱۳۶۶ش هـ) . ملک، خرم ، اصول سياسات ، ناشر جديد بک ډپو۸۳مخ

مجلې په شکل صورت نیسي چې دهمدې په واسطه دخلکو ذهنونه خپلې خواته اړه وي، دکتاچو، قلمونو، جنتریانو او اعلانونو په شکل خپل اساسي اصول ترخلکو رسوي.

انتخاباتو ته نژدې هر سیاسي حزب دخلکو یو مشکل په نظر کې نیسي او خلکو ته دهغې دحل طریقې وړاندې کوي چې ترڅو دخلکو حمایت لاسته راوړي. دهغه شکل دحل لپاره جدي اقدام کوي. په برطانیه کې د ۱۹۲۹ په انتخاباتو کې دبیکاری په مسئله باندې لبرل او لیبر حزبونو خپله رایه وړاندې کړه. دانتخاباتو لپاره یولوي پروگرام جوړیږي کلي په کلي ښار په ښار دحزب مشر خلکو ته تقریرونه کوي. عموماً هر سیاسي حزب خپل حمایت کونکي گروپونه لري چې دغه حمایت کونکي گروپونه د دې سیاسي حزب اخراجات پوره کوي.

په برطانیه کې دکنزرحزب دسرمايداروله خواحمایه کېږي هغه ټول اخراجات چې د دې حزب په تبلیغ او جلسو مصرف کېږي دسرمايدارودجیب څخه راځي ځکه چې دوی پوهیږي چې د دوي دشخصي گټو حفاظت په همدې کې دي.⁷

۳ جز حکومت جوړونه: دانتخاباتو په نتیجه کې چې کوم حزب کامیاب شي دهغه حزب مشر دحکومت په تشکیل کې ونډه اخلي. په صدارتي نظام کې خلک په مستقیمه توګه خپل مشر ټاکي خو په پارلماني نظام کې چې کوم حزب زیاتي رأيي لاسته راوړي دهغه حزب مشر صدراعظم جوړیږي. که کوم حزب ښکاره اکثریت لاسته رانه وړي نو دوه یا درې حزبونه مخلوط حکومت جوړوي. پدې حزبونو کې چې کوم حزب زیات

⁷: آلن ر، بال. (۱۳۶۹ش هـ). سیاست و حکومت جدید، ژباړن، عبدالرحمن عالم، نشر قوس ۳۴ مخ

مؤثر وي دهغه حزب مشر صدراعظم ټاکل کېږي. اقتدار ته رسېدلي حزب دخپل منشور مطابق حکومتي کارونه پرمخ بوځي او دخلکو دخوښي مطابق حکومتي نظام چلوي ترڅو چې د اکثریت حمایت ورسره وي په اقتدار باقي او کله چې داکثریت حمایت دلاسه ورکړي اقتدار به پرېږدي.

۴جز دحزب اختلاف قیام: که کوم حزب کامیاب شي دحکومت په تشکیل کې ونډه اخلي دنه کامیابېدو په صورت کې هغه خپلو کارونو ته بیا هم دوام ورکوي او دحزب اختلاف(مخالف حزب) ترنوم لاندې خپل کارونه پرمخ بوځي په پارلمان کې حزب اختلاف یومشر انتخابوي چې دهغه دحکومت په کړنو باندې نیوه کې کوي او دحکومت خامیاني په گوته کوي. حزب اختلاف خپل خاص رول لري خلک دحکومت دغلطیو څخه خبروي او دخلکو ذهنونه خپل طرف ته د را اړولو لپاره بار بار کوششونه کوي. دیو صحیح او فعال جمهوریت لپاره یوقوي حزب اختلاف ډېر ضروري دي . یوفلسفي واي چې په یو هیواد کې دجمهوریت دتللو او وزن کولو لپاره یوقوي مخالف حزب ترټولو ښه تله او پیمانه کېدای شي. حزب اختلاف چې څومره خپلو کارونو ته زور ورکوي جمهوریت هغومره ورسره ځان قوي کوي.⁸

۵جز دخلکو او حکومت ترمنځ پل: داچې حزبونه دخلکو سره سر اوکار لري اوخلک هم دگوندونو په اساس کولای شي چې دخپلوحقوقوبرخمن شي همدغه سیاسي گوندونه دي چې دحکومت توجه دخلکو خواته را اړوي پس په حقیقت کې همدغه گوندونه دخلکو او حکومت ترمنځ دیو پل حیثیت لري او کله چې گوندونه دخلکو دحقوقو څخه حمایت کوي په

⁸: نقیب زاده، احمد. (۱۳۸۸ل). احزاب سیاسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشرقوس ۵۶۰مخ

حقيقت کي گوندونه خلکو ته دامفکوره هم ورکوي چې دوي يواځي ندي او دحکومت په وړاندي مطلق کمزوري هم ندي.

۶ جز دسياست اجتماعي کول: دگوندونو دخصوصياتوڅخه يو هم دادي چې دټولني بېلابېلي ډلي سره يوځاي کوي نه يواځي دا چې دغه ډلي سره يوځاي کوي بلکې هغوي ته سياسي لوبه هم ور زده کوي گوندونه خپلو غړوته دا وړنبايي چې دخلکو په وړاندي څنگه وينا وکړي همدارنگه گوندونه خلک کاندیدانوته ورپېژني او همدارنگه غړوته ديوي غونډې اداره کول او د دې ترڅنگ د روغي جوړې او مصالحې لارې چارې هم وړنبايي له همدې ځايه ده چې گوندونه دخپلو غړو وړتيا پياوړې کوي اوخپل اعضاء سياست ته داخلي او ورځني سياست نه دا چې ديوڅوکسانو په لاس کې پاتي شي بلکې سياست ته يوه اجتماعي اوټولنيزه بڼه ورکوي او دخولاسونو څخه يې باسي.

شپږم مبحث- دسياسي حزبونو طبقه بندي:

سياسي احزاب کولاي شو په څلورو برخو طبقه بندي کړو چې هر يو يې په جدا توگه ترڅېړني لاندې نيسو.

۱: دسياسي احزابو طبقه بندي دپروگرام له حيثه: دپروگرام له مخې سياسي گوندونه په بني لاسي،چپ لاسي او منځني گوندونو باندې وېشل شوي دي د دې طبقه بندي ايجاد په فرانسه کې شوي دي او هغه خلک چې په پارلمان کې به بني لاس ته کېناستل بني لاسي او هغه چې به چپ لاست ته کېناستل چپ لاسي به يې ورته ويل دبني لاس او چپ لاس لپاره کوم ځانگړي تعريف نشته بلکې دهيواد اوضاع ته په کتو کولاي شو چې

تعريف يي کړو مثلاً کېدای شي چې په يو هېواد کې بني لاسي گوندونه په بل هېواد کې چپ لاسي وي.⁹

په يو وخت کې چپ لاسي گوندونه هغو ډلو ته ويل کېدل چې هغوی غوښتل چې په مملکت کې سياسي او بنيادي تغير رامنځ ته شي او بني لاسي گوندونه هغو ته ويل کېدل چې په خپل هېواد کې يي دپخواني نظام حمايت کولو. د دوهم نړيوال جنگ څخه وروسته چې کله دوه بلاکه رامنځ ته شول يو يې شرقي اوبل يې غربي بلاک و غربي بلاک غوښتل چې سرمايداري نظام رامنځ ته کړي او شرقي بلاک غوښتل چې سوسياليستي بلاک رامنځ ته کړي د دوو نظريو خاوندان و دسوسياليستي نظريو خاوندانو ته به چپ لاسي ويل کېده او امپرياليزم نظر خاوندانو ته به ئې بني لاسي ويل. همدارنگه د دين او مذهب له لحاظه هغه خلک چې ددين اومذهب پيروي کوي بني لاسي او هغه چې دسيکولر پيروي کوي چپ لاسي بلل کېږي .

۲: د سياسي حزبونو طبقه بندي دنظم له حيثه: دنظم له حيثه بعضي داسې گوندونه دي چې په هغه کې خلک په زياته اندازه برخه اخلي چې دې ته عوامي گوندونه هم واي. که څوک غواړي په دغه گوندونو کې غړيتوب ترلاسه کړي دټولنې خلک پرې اعتراض نه کوي. د داسې گوندونو دغړو تعداد زيات وي هرڅوک کولاي شي پرته له کومو موانعو نه ئې غړيتوب ترلاسه کړي او بل داسې گوندونه دي چې دغړو تعداد يې لږ وي که څوک غواړي په گوندونو کې برخه واخلي نو خاص شرايط

⁹: نقيب زاده، احمد. (۱۳۸۸ ل). احزاب سياسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشر قوس ۵۶۰ مخ

لري بايد هغه شرايط پوره کړي چې په دې اړه بايد دوه مهمې نقطې په نظر کې ونيول شي.

۱: د داسې گوندونو سره يوه خاصه نظريه (ايډيالوجي) موجوده وي هغه څوک چې غواړي غړيتوب يې تر لاسه کړي د غړيتوب د تر لاسه کولو په وخت کې گوري چې د گوند د ايډيالوجي سره موافقه لري کنه.

۲: هغه څوک چې غواړي پدې گوند کې غړيتوب ولري نو دوی گوري چې د دې گوند نظم او دسپلين قبلوي کنه د دغه گوندونو گټې دادي چې ديوي خوا دشخص اړيکه د گوند سره ټينگوي او د گوند دنظرياتو او اهدافو دلاسته را وړلو کوشش کوي او پدې گوندو کې نظم او دسپلين ډېروي نيمگړتيا يې داده چې دغو ساحه يې محدوده وي او اکثرا وختونو کې په انتخاباتو کې يې کرسې (چوکۍ) کمې وي غوره نمونې يې دکمونست گوندونه دي.

مثال که دچېن په کمونيستي گوندو کې هغه څوک چې عمري يې له ۷ څخه تر ۱۴ کلونو پورې وي او غواړي چې د دې گوند غړيتوب تر لاسه کړي نو پيش آهنگ جوانان ته يې معرفي کوي او د ۱۵ څخه تر ۳۵ کلونو عمر لرونکي خلک دخوانانو دحزب بخش ته معرفي کوي چې دکمونيستي خوانانو د اتحادې په نوم ياديږي او کله چې يې عمر زياتيږي نو بيا کامل عضويت تر لاسه کوي خو بيا هم دوه نفره د دې گوند غړي بايد د ده تضمين وکړي او له دې نه وروسته د گوند غړي جوړيږي او بيا په سياسي فعاليتونو کې برخه اخيستي شي.

۳: دسیاسي احزابو طبقه بندي دکاري ساحې له حیثه: بعضي داسې گوندونه دي چې دملکت په سطحه کارونه اجرا کوي کاري ساحه یې ټول هیواد وي چې په منظم ډول خپل کارونه پرمخ بیايي او د دوی منشور او اساسنامه په ملي سطحه رامنځ ته کېږي او بعضي داسې گوندونه دي چې د یوې منطقي لپاره کار کوي منطقوي نغاري ډنگوي او داسې گوندونه په هماغه منطقه کې زیات محبوبیت لري د دې ترڅنګ جهانشموله احزاب هم شته که څه هم منشوريي یواځې په رامنځ ته کېدونکي هیواد کې رسمیت لري خو تاثیرات یې دومره پراخه وي چې دنړۍ په زیاتو هیوادونو کې دې ته ورته گوندونه رامنځ ته کېږي او له دې گوندونو څخه سرچینه نیسي چې ښه نمونه یې د مصر اخوان المسلمین گوند دي چې دنړۍ په ۷۴ هیوادونو کې ځانګې لري.¹⁰

۴: دسیاسي گوندونو طبقه بندي په حکومت کې دګډون له حیثه:

سیاسي احزاب په حکومت کې دګډون له حیثه په دریو برخو ویشو:

۱: یو گوندي سیستم ۲: دوه گوندي سیستم ۳: څو گوندي سیستم.

چې دادرې واړه سیستمونه به په راتلونکي فصل کې په مکمل ډول تشریح شي.

¹⁰: بویکو، ولادیمیر. (۱۹۹۳ م). دولت و اپوزیسیون در افغانستان، ژباړن عزیز اریانفر، بنگاه انتشارات میوند، کابل. ۸۷ مخ

٧ بحث: دسياسي احزابو گټي او نواقص:

لومړۍ جز- دسياسي داحزابو گټي:

١- دعامه نظر رامنځ ته کول : گوند ولس ته دهيواد دمسايلو او وسايلو په هکله خبر ورکوي او هغوی خبروي چې دمسايلو حل څه شی ده او وسايل بايد په کومه طريقه استعمال او په کار واچول شي هغوی په مختلفو دلايلو سره عامه نظر رامنځ ته کوي او دعامه نظر درامنځ ته کولو لپاره دمختلفو لارو څخه راډيو ، تلویزيون او اخبار څخه استفاده کوي دهيواد په مختلفو سيمو کې دجلسو اومظاهرو په ذريعه سياسي احزاب خلک دنوي معلوماتو څخه خبروي او عامه نظرخواهي رامنځ ته کېږي .

٢- سياسي روزنه : سياسي گوندونه ولس دملکي مسايلو څخه خبروي او هغوی ته اصلي حقايق بيانوي دوی په خلکو کې دانتقادکولو احساس پيدا کوي هغوی دخپلو فردي او ذاتي حقوقو او وجايو څخه خبروي همدارنگه داساسي حقوقو دترلاسه کولو لپاره طريقي ور زده کوي چې په دې ډول دخلکو سياسي روزنه او پالنه کېږي گوندونه ملت دحکومتي اموراتو ، قانون جوړونې ، انتخاباتو باندې دانتقادکولو او دهغې طريقي ورته روښانه کوي په دې اساس ملت ته رايه ورکول ، دټاکنو اوکاميابي داصولو څخه خبرتيا حاصلېږي .¹¹

٣- د خلکو حکومت : موجوده او حاضر وخت د خلکو دور دی هر فرد په يوطريقه نه په يو طريقه د حکومت بازو دی گوندونه د خلکو سره د خلکو د حکومت په جوړولو کې مرسته او کومک کوي خلک د خپلې خو

¹¹: نقيب زاده ، احمد. (١٣٨٨ل) . احزاب سياسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشرقوس .

بنی نماینده په خپله ټاکی او یو جمهوري حکومت جوړوی په مرکزي حکومت کی خپله شاملیری نو په دی ډول په مرکزي سطحه د خلکو حکومت په پښو ودریری .

۴- **مخالف گوند :** د سیاسي گوندونو په وجه معقول او متناسب جز پیدا کړی ، د واکمن یا په قدرت حزب پر پالیسیو باندی انتقاد کوی او خلکو لپاره د بهتره او غوره ترقی په برخه کی مدد گار ثابتیری . او عامه زهنونه وینوی ، حکومت د غلطو کارونو څخه را گرځوی او مخنیوی یی کړی . که چېرې حکومت بیا هم سیده او سم نه شو نو د ملت سره لاس ورکوی او د حکومت تخته را پرځوی . په پارلمان کی د صدر اعظم پر خلاف د عدم اعتماد رایه ورکوی او په نتیجه کی حکومت رخصتوی .

۵- **غوره قیادت :** هر گوند په ټاکنو او انتخاباتو کی تر ډیره حده کوبښ کوی چه یو بهترین شخص نامزد کړی تر څو وکولی شی په ډیره اندازه رایې تر لاسه کړی په دی ډول ښه او د اهل اشخاص منتخب کړی او یو غوره قیادت او رهبری را مینځته کړی . افرادو ته د خپلو رایو د ښکاره کولو او ظاهرولو موقع او چانس په لاس ورځی . کوم خلک چه د بهتره انتخاب او استعداد درلودونکی وی خلک او گوندونه هغوی د مشر په توگه انتخابوی او ټاکی یی . بلکه په ځینو وختونو کی هغه د خپل لیاقت او استعداد پر بنا خود بخوده مشر جوړیری .

۶- **یووالی او همکاري :** سیاسي گوندونه د خپلو کارکونکو په مینځ کی یووالی او همکاري راپیدا کوی او همدارنگه څو گوندونه سره یو ځای کړی یووالی او همکاري رامنځته کوی چه په دی ډول په ټولو کارکونکو کی ترتیب او نظم پیدا کړی . دگوندونو پر اساس خلک مختلف

نظرونه اختیاری، که چیری گوندونه اتحاد وکری نو خلک هم د یووالی سوچ پیدا کوی ، نو گوندونه دی چه په خلکو کی یووالی اوسپاسی پوهه راپیدا کوی چې په دی ډول دخلکودنظم سبب گرځی.¹²

۷- **مسئولیت :** کله چی یو گوند قدرت ته ورسیری نو دا ورته معلومیږی که چیری دوی خپل مسئولیتونه پوره نه کړی نو په راتلونکو ټاکنو کی دوی رایې نشی تر لاسه کولی . د دی لپاره هغوی خپل کارونه په پوره مسئولیت سرته رسولو کی پوره کونښ کوی .

۸- **قوی حکومت :** قدرت لرونکی گوند همیشه د ملت د حمایت څخه برخمن وی . ځکه چه هغه دملت دطاقت په واسطه دقدرت گټونکی شمیرل کېږی ، ددی لپاره دهیڅ یو انقلاب او پاڅون خطر نه احساسیږی نو پدی اساس هغه یو قوی حکومت دی .

۹- **بشر غوښتنه :** مخالفت دبشر فطری غوښتنه ده سیاسي گوندونه دا غوښتنه پوره کوی . خلک په مختلفو گوندونو کی شاملیږی او خپل اختلافی مسایل بیانوی هر گوند د گوندی مفادافتو او گټو لپاره کار کوی .

دوهم جز: دسیاسي داحزابو تاوانونه:

۱- **نادرسته وفاداری :** د هر گوند کارکونکی د خپل گوند د غلطی یا صحیح خبری څخه دفاع کوی او د نورو گوندونو کارونه غلط ثابتوی د دی ډول فکر په وجه په زینو وختونو کی ډیری ملی گټی د شخصی گټو قربانی کوی .

¹²: نیاز، عبدالوحید. (۱۳۷۲ش هـ). حقوق اساسي مقایسه یی، چاپ سوم، انتشارات یوسف زاده ۷۷مخ

۲- دملی یووالی خاتمه : د خلکو په منځ کی مختلفی مخالفی سیاسی ډلی جوړیږی تر یوڅو بل ته د شکست په ورکولو کی همیشه اماده وی . په دی ډول سره په هیواد کی نفرت او تفریق ، هرج او مرج پیدا کیږی او حتی د کورنیو جگړو سبب گرځی .

۳- د نظر د ازادی نقصان: د هر گوند نماینده خپل د گوند په هره معامله کی دفاع کوی البته دا دهغه مجبوری ده هغه د دی خبری خلاف او په مخالفت کی نه واقع کیږی دا ځکه چه دا د هغوی مجبوری ده نو په دی اساس ویلی شو چی د نظر آزادی ختمیږی .¹³

۴- اخلاقی کمزورتیا: هر گوند بل گوند ته د شکست ورکولو لپاره د بیلابلو لارو او طریقو څخه استفاده کوی چی په دی کی رشوت ، لالچ ، بی ایمانی او نور شامل د دی سره د خلکو اخلاقی حالت خرابیږی.

۵- عهده داری : د سیاسی گوندونو هر هغه غړی ته وزارت ورکول کیږی کوم چه د ځان سره یو تعداد افراد او اشخاص لری او هر گوند دا غواړی چی هغه چا ته وزارت ورکړی کوم چی د ځان سره یوه ډله خلک لری کیږی شي هغه اهل د کار وی او یا نه وی هر غړی دا غواړی چی هغه خپلو پلویانو ته زیاتی چوکی ورکړی تر څو د هغه رایي پخي شی او همدارنگه د دی سره خوش باوری زیاتیږی .

۶- ناوړه مداخله : هر واکمن گوند خپلو کارکونکو ته په ناوړه ډول مفادات ورکوی او په انتظامیه کی بی ځایه مداخله کوی د ځنو کارکونکو

¹³: شینواری، بشارت الله. (۱۳۹۴ ل). عمومی اساسی حقوق، ننگرهار پوهنتون د حقوقو اوسياسي علومو پوهنځی. ۹۴ مخ .

غوښتنی پوره کوی سیاسی گوند خپلو کارکونکو ته بیلابیل جوازونه ، د ذخایرو دندی او کمپنی ورکوی .

۷- **مفادات یا گټی :** سیاسی گوندونه چی قدرت ته ورسیری د هغه خلکو د گټو لپاره کار کوی کوم چی په ټاکنو او یا د ټاکنو په دوران کی یی د هغوی مرسته کړی وی . او همدارنگه د ملی گټو پر خای شخصی گټو ته ترجیح ورکوی څرنگه چی د نور ملت په تاوان تمامیری .

۸- **زیات مصارف :** سیاسی گوندونه او حکومت د ټاکنو پر وخت لوی مصارف کوی تر څو په راتلونکی کی حکومت جوړ کړی . سیاسی گوندونه په کروړونو روپی په اشتهاراتو ، د رایو په اخیستلو (په پیسو باندی د رایو رانیول) ، غونډو ، رشوت او دوکی لپاره مصرفوی . څرنگه چی د غریبو هیوادونو لپاره ممکن نه دی .

۹- **گمراهی :** ځینی وختونو کی سیاسی گوندونه خلکو ته غلط معلومات ورکوی نو هغوی گمراه کوی د خپلو شخصی گټو لپاره یی استعمالوی مثلاً په ۱۹۷۰ م کال په ټاکنو کی په شرقی پاکستان کی عوامی لیگ خلکو ته غلط او نادرست معلومات ورکړل او هغوی یی گمراه کړل نو په دی اساس شرقی پاکستان (بنگله دیش) رامنځته شو.¹⁴ (۲ - ص ، ۲۳۹ - ۲۴۳)

۸ بحث: دسیاسي احزابو اهمیت:

سیاسي حزبونه په یو جمهوریت کی دبنیادي ستونو په شان رول لوبوي دجمهوریت نوي نماینده گان د دې تقاضا کوي چې زیاتي ابادي مستقما

¹⁴: بشريه، حسین. (۱۳۷۰ ش هـ) . آموزش دانش سياسي، نشر نگاه معاصر. مخ ۲۳۹-۲۴۳

قانون جوړونه نشي کولای ، د نماینده گانو غوره کول، د پارلمان تشکېل، حکومت جوړونه او د همدې قسم نور سیاسي کارونه پرمخ نشي تللای که سیاسي حزبونه موجود نه وي زیات مشکلات پیدا کېږي همدا سیاسي حزبونه خلک دخپل قوم له مهمو مسائلو خبره وي او په جمهوریت کې دخپل خاص رول په اړه دوی ته خبر ورکوي په جمهوریت کې د اکثریت حکومت وي او د سیاسي حزبونو نه غیر د اکثریت دراني او نظريې معلومول ناممکنه ده حزبونه دخلکو په وړاندې د هیواد په مهمو مسلوباندې خپلې خپلې نظريې وړاندې کوي چې دکوم حزب سره دخلکو د مشکلاتو دحل لپاره ښه طریقه موجوده وي هغه حزب دخلکو اعتماد او باور لاسته راوړي او حکومت جوړه ونه کې ونډه اخلي په پارلماني نظام کې حکومت هغه چاته سپارل کېږي دکوم حزب چې په پارلمان کې اکثریت نماینده گان ولري که د پارلمان د نماینده گانو انتخابول د حزبونو په بنیاد سره نه وي نو نماینده گانو به خپلواک کاندید په طور پارلمان ته ځان رساو نو د نماینده گانو په غوره کولو کې به ډیر ځنډ کېده د وزیر اعظم د انتخابولو تر دې سېوا بله دحل لاره نلري چې د پارلمان انتخابات د حزبونو په بنیاد تر سره شي او د اکثریت حزب والا مشر وزیر اعظم مقرر شي.

د سیاسي حزبونو د اهمیت په باره کې بعضې لیکوالان داسې وایي :
Lowell وایي د سیاسي حزبونو دنه موجودیت په صورت کې د ټولنیز حکومت تصور هم نشي کېدای ځکه چې د حکومت اختیارات دخلکو د اکثریت په خوښه باندې یوې خاصې ډلې یا حزب ته ورکول کېږي.

Mac Ivel وایې دسیاسي حزبونو دوجهې په اصولو باندې خلک اتفاق ته رسيزي او پالیسي خپلې اخري درجې او اخري حد او منزل ته ځان رسوي دپارلمان ټول نظام د سیاسي حزبونو دپیدانست څخه روسته پیدا شوي دي که سیاسي حزبونه نه وای نو پارلماني نظام او د دې ادرې به هم نه وای دهمدې ادارو په واسطه یو حزب اقتدار ته رسيزي. خو بعضي لیکوالان سیاسي حزبونه دجمهوریت لپاره نقصان بولي لکه روسو وای:

سیاسي حزبونو ته هیڅ ضرورت نشته او دخلکو رأيي دي مستقيماً ظاهري شي خو دسیاسي حزبونو د موجودیت په صورت کې عام اختیارات بیا ناممکنه خبره ده بعضي نو رفلاسفه هم سیاسي حزبونو والا سیستم نه خوښوي.

د سیاسیت پوهانو له پلې څخه جورج واشنگتن دسیاسي حزبونو په خلاف خپله رائیه ورکړې ده او دامریکا خلکوته یې د حزبونو د سیستم نه دلري اوسیدو فکر ورکړی دي هغه په دې باور دي چې دسیاسي حزبونو سیستم دعامة او قومي گټو د سالمیت لپاره تاواني او نقصاني دي.

بعضي سیاسي حزبونه او اداري دبعضي ناوړو عملونو سره سره هم ډیر ضروري او مهم دي د روسو او جورج واشنگتن او داسي نورو خلکو دسیاسي حزبونو نه خوښول په خپل ځای خو د موجوده سیاسي نظام دپاره نه صرف دسیاسي حزبونو ضرورت ډیر زیات لیدل کېږي بلکې دهغوي مؤثر فعالیت هم ډیر ضروري دي.

دجمهوریت او سیاسي حزبونو رابطه دومره نژدې دي چې ورته لازم او ملزوم ویلای شو او دجمهوریت قیام دسیاسي حزبونو په واسطه کېږي

حزبونه هم په جمهوريت کې خپلې سترگې خلاصوي په يو هيواد کې د سياسي حزبونو وجود د دې خبرې هنداره ده چې خلکو ته دخپلې رايې ورکولو او متحده اقدام اجازه ورکوي که جمهوريت نه وي او په يو هيواد باندې د يو پاچا امر چلېږي نو خلکو ته به يو ځل دخپل نظر موقع ورکول کېده دواړه به همدا کوشش کوي چې په هيواد کې سياسي کارونه په سمه توگه کنترول کړي په امريت کې صرف يو حزب وي چې د زړه له کومې د خپلو کارونو حمايت کوي مخالفينو ته دظلم او تشدد په واسطه جزا ورکوي. په همدې قسم جمهوريت سياسي حزبونه منځ ته راوړي . که په جمهوريت کې سياسي حزبونه نه وي نو داسې اداره به نه وای چې دخلکو له رايو څخه خبر واخلي ، نه به چا دخلکو رهنمايي کوله او نه به ورته د سياسي تربیې موقع لاسته ورتله، سياسي حزبونه خلکو کې مختلفې نظريې خپروي کومه رایه چې دخلکو خوښه شي نو اقتدار ته رسېدلې حزب په همغو رايو خپله پالیسي په مخ وړي دا یو نفسياتي او فطري اصل دي چې دتمامو خلکو ذهن په یو طرف باندې متحد نه وي.

د هر شخص خوښه او ناخوښه او دهغه سوچ دنورو څخه مختلف وي هغه مشکلات د خپل نظر له نگاه گوري کله چې په دې مسلو دخو نفرو نظريه متفقه شي نو هغه یو گروپ جوړوي که د دوي سوچ او نظريه په عوامو کې اکثریت پیدا کړي نو اقتدار ته رسېدلې شي دمختلفو ذهنونو او سوچو پر اساس خلک په مختلفو ټولگيو ویشل کېږي د سياسي لحاظه همدا سم اتحاد سياسي حزبونه منځته راوړي. په هم نظره خلکو کې اشتراک پیداشي او دخپل قوم دکامیابي لپاره کار کوي د اکثریت په سوچ او فکر کې د یو خاص حزب گټه په نظر کې نه وي ټولنیز نظام زمونږ د سیاست لپاره جز

لاينفک دي دهغه دقوي تنظيم ډير ضرورت ليدل کېږي. که چېرې دې تعلقه او بي نظمه سياسي حزبونه جوړ شي چې د اصل پرستي پرځاي موقع پرستي ته ترجيح ورکوي کار کونکي اشخاص يې مخلص نه وي دجمهوريت دلاري اغزي جوړېږي. دجمهوريت دارمدار په بالمنته سياسي حزبونو پورې تړلي دي. دقوي سياسي حزبونو په موجوديت کې قوي سياسي نظام رامنځ ته کېدای شي.¹⁵

پاکستان کې جنرال ضياءالحق په کال ۱۹۸۵ په غير حزبي ډول انتخابات تر سره کړل چې په مکمله توگه ناکام او نقصاني وو، هر کانديد په خپل ذاتي حيثيت سره په انتخاباتو کې ونډه واخيسته، انتخاباتي مصارفو دکانديدانو ملا ور ماته کړه دسياسي حزبونو په نه موجوديت کې کانديدان د انتخاباتو ټول مصارف پخپله ذمه اخلي، منتخب شويو کانديدانو په مقننه قوه کې دکانديد وزير اعظم محمد خان جونيگو په حق کې خپل وتونه واچول دکانديدانو دمطمئن کولو لپاره دهغو بڼه نوازش وشو بعضو ته يې يو څه مادي شيان هم ور وېښل دسياسي حزبونو دنه موجوديت په صورت کې دحکومت په جوړونه کې زيات مشکلات رامنځ ته شوي همدا وجه وه چې په ۱۹۸۸ کې انتخابات دسياسي حزبونو په بنياد تر سره شول دپاکستان د دي مثال څخه واضح شوه چې د جمهوري ادارو دمناسبي کار کرده گي لپاره دسياسي حزبونو موجوديت ته اشد ضرورت ليدل کېږي

Parties are inevitable No free country has been without them they bring order out of the chaos of a multitude of the voters.

¹⁵:نقيب زاده، احمد. (۱۳۸۸). احزاب سياسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشرقوس. ۱۰۵مخ

دوهم فصل

حزبي نظامونه:

دنړۍ په مختلفو هيوادونو کې مختلف حزبي نظامونه وجود لري لکه دوه حزبي نظامونه، څو حزبي نظامونه او همدارنګه يو حزبي نظام چې هر يو يې په خلاصه ډول مطالعه کوو.

مخکې تر هر څه لازم دي چې لومړي خپله حزبي نظامونه وپيژنو :
دهغو حزبونو مجموعه چې په انتخاباتو کې شراکت کوي، پارلمان ته لار پيدا کوي او حکومت په لاس کې اخلي ديو هيواد حزبي نظام بلل کېږي.
په عموم کې مونږ دوه نوع حزبي نظامونه پيژنو چې يو يې رقابتي حزبي نظامونه او بل يې غير رقابتي حزبي نظامونه دي او د دواړو له جملې څخه تنها رقابتي حزبي نظامونه ديموکراتيک ګڼل کېږي او غير رقابتي او يوحزبه نظام ديموکراتيک نه ګڼل کېږي چې هر يو به يې په دې توګه وڅيړو.

۱ مبحث- رقابتي حزبي نظامونه:

پدې نوع نظامونو کې حتمًا د احزابو تعداد ديو څخه زيات وي او همدغه احزاب پخپل منځ کې سره رقابت لري چې په دوه ډوله دي چې يو حزبي او دوه حزبي نظامونه دي.¹⁶

¹⁶: شينواري، بشارت الله. (۱۳۹۴ ل). عمومي اساسي حقوق، ننگرهار پوهنتون د حقوقو اوسياسي علومو پوهنځی. ۹۹ مخ

۱ جز: دوه حزبي نظامونه:

دوه حزبي نظامونه په حقيقت کې ديو څو حزبي نظام څخه عبارت دي چې په دې ډول نظامونو کې دسياسي صحنې اصلي لوبغاړی دوه حزبه وي چې دغه دوه ډوله نظامونه په حقيقت کې په انگلستان کې رامنځ ته شوي دي چې د ويگ او توري بيا ليبرال او محافظه کار او بالاخره کاريگر او محافظه کار احزاب رامنځ ته کېږي په انگلستان کې اول دوه حزبه (محافظه کار او ليبرال دشلم قرن په اوله ربع کې درې گوني حزبي نظام چې محافظه کار، ليبرال او کاريگر احزابو څخه تشکيل و او بالاخره کاريگر حزب په کامله توگه دليبرال ځاي نيسي او دوه گوني حزبي نظام رامنځ ته کوي چې محافظه کار او کاريگر دي نو له همدې کبله دوه حزبي نظام کم او زيات په انگلستان کې رامنځ ته شوي دي په دوه حزبي نظامونو کې دثالث کوچني حزب اويا موقت ايتلاف شتون هم امکان پذيره وي دمثال په ډول دليبرال گوند تر اوسه هم شتون لري که څه هم دعوامو په مجلس کې کوم اهميت نلري د امريکا په متحده ايالاتو کې ديموکراتان او جمهوري غوښتونکي دوه اصلي حزبونه دي که څه هم بعضي کم اهميته نور کوچني احزاب هم شتون لري د دوه حزبي نظامونو قاطعيت او شفافيت د دې سبب شوي چې اکثره سياست پوهان اوس دوه حزبه دښي او بهترينې زنده گي لپاره اصلي لامل گڼي.

۲ جز-څو حزبي نظامونه:

هغه نظام ته ويل کېږي چې په هغه کې دسياسي صحنې اصلي لوبغاړي له دوه حزبونو څخه زيات وي په دغه ډول نظامونو کې څو حزبونه له دې

کبله چې په یواځې ډول هیڅ گوند نشي کولای چې اکثریت لاس ته راوړي ، نو یو ایتلافي حکومت جوړه وي که څه هم د دا ډول زیاتو احزابو شتون په حقیقت کې د دیموکراسۍ ډېلې کولو لپاره تر هر څه ښه لاره ده ځکه چې دلته رایه ورکونکي د دوه ډلو د فکر پابند نه پاتې کېږي او مجبور ندي چې حتماً به د یو د فکر سره ځان عیاره وي ، بلکې دلته مختلف گوندونه چې دمخلفو افکارو لرونکي وي وجود لري او رایه ورکونکي کېدای شي چې د یو نه یو گوند د افکارو سره موافقه ولري ولې د سیاسي ثبات له نظره د متعددو احزابو شتون پخپله یوه منفي نقطه ده دغه ډول نظامونه اکثره په ایټالیا او فرانسه کې وجود لري او هیڅ کله هم په ایټالیا کې د حکومتونو عمر یو کال ته نده رسېدلی دفرانسي په دریم او څلورم جمهوریت کې د حکومتونو عمر د شپږو میاشتو څخه نده زیات شوي په سرعت سره د حکومتونو بدلون دهیواد په اداره کې د تزلزل سبب کېږي او دې نظامي زمینه مساعده وي.¹⁷

۲مبحث: غیر رقابتي حزبي نظام:

۱ جز: یو حزبي نظام:

له هغه نظام څخه عبارت دي چې د حکومت ټولې واګې د یو حاکم حزب په لاس کې وي په دغه ډول نظامونو کې د دیموکراسۍ یوه مهمه برخه (رقابت) وجود نلري او یو حزب ټول اختیارات په لاس کې لري د دغو نظامو بعضي طرفداران واي چې یو حزبي نظام کې عیناً لکه دیوې

¹⁷: نقیب زاده ، احمد. (۱۳۸۸ل) . احزاب سیاسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشرقوس ۹۱مخ

کورنی جوړښت او نظام لري څرنگه چې کورنی په طبعي شکل پيدا کېږي نو ځکه یو حزبي نظام هم طبعي نظام دي او په بعضي یو حزبي نظامونو کې د یو گوند ترڅنګ نور رقیب گوندونه هم وجود لري ولې سیاسي صحنې ته درسيږي دوامکان یې هیڅ هم نه وي ځکه ټول قدرت د یو حاکم حزب په لاس کې وي او دغه نور کوچني گوندونه په اسانۍ سره سرکوبه وي د دغه ډول نظامونو مثال په پخواني شوروي اتحاد کې د کمونیست حزب اولني یو حزبي نظام دي همدارنگه د اول نړیوال جنگ نه روسته ترکیه، المان، ایټالیا، هسپانیه، پرتګال او دنړۍ څو نورو هیوادونو کې هم یو حزبي نظام حاکم شو همدارنگه په کمونیستي چین، یوګوسلاویا، چکسلواکی، رومانی، بلغارستان، مجارستان او څو نورو هیوادونو کې هم یو حزبي نظام یا د کمونیست حزب تر رهبرۍ لاندې متحدې جبهې وجود لري.

۲- جز- د یو حزبي نظام خصوصیات:

۱: یو حزبه آمریت: پدې نظام کې قانوناً د یو حزب د جوړېدو اجازه وي دنورو حزبونو د تشکېل موقع نه وي همدا یو حزب د ټولو اختیاراتو مالک وي د حکومت ټولې ادارې لکه انتظامي مقننه، عدلیه د همدې حزب تر لاس لاندې خپل کارونه په مخ وړي په روسیه کې سپیریم سویټ قانون جوړونه کوله اود قونسل ټول انتظامي کارونه پرمخ وړل چې دا ټول د کمونیست حزب په هدایت ترسره کېدل ډاکټر فایز لیکي چې د کمونیست حزب د مرکزي کمیټې درایو مطابق عمل کېږي سپیریم سویټ به دهغه قوانینو چې مرکزي کمیټې به ورته وړاندي کول توثیق کاو.

همدا وجه ده چې په کال کې دهفتې، نيمې هفتې په اجلاس سره د روس په شان وسيع ترين هيواد دقانو سازي ټول اومور ترسره کېدل.

۲: په اظهار باندي پابندي: خلکو ته د رايو د اظهار هيڅ حق نشته که کوم فرد يا گروپ په امريت تنقيد ونيسي نو سخته سزا ور کول کېږي تر دي چې که دحزب کوم شخص داخلاف جرات وکړي نو کتل کېږي معمولي اختلاف هم دغداري مترادف گڼل کېږي.

۳: واحد نامزاد: په يو حزبه نظام کې انتخابات دنمايش لپاره کېږي. په روسيه کې خلکو ته مختلف نماينده گان نه وي حزب دکمونيست حزب نامزاد شخص وي چې خلک دهغه په حق کې يا خلاف رايه اچونه کوي. ۴: دحزب د ارکانو محدوديت: دجمهوري حزبونو دنظام په شان په يو حزبه نظام کې هم هر اتباع ته دحزب د شموليت موقع په لاس نه ورځي. دحزب کفيت ترمخصوصو خلکو پوري محدود وي چې دوي هم د ډير سختيو روسته په حزب کې شاملېږي.

۵: غير ذمدار حکومت: يو حزب خلکو ته ځواب نشي ورکولاي او نه هم د اکثرثت مطابق خپله پاليسي پر مخ بيولاي شي دوي عوامو ته هدايت کوي او هغوي د اصولو مطابق په ژوند تيرولو باندي مجبوروي او حزب په ټولو اومورو باندي نظر کوي.

۶: دقدرونو فقدان: جمهوريت، ازادي او تنفيذ په نامه کوم عنصر موجود نه وي له حقيقي جمهوري

قدرونو نه معاشره خالي وي او د خلکو د ذهنونو په نشونماکي کمي وي.¹⁸

¹⁸: نیاز، عبدالوحيد. (۱۳۷۲ش هـ). حقوق اساسي مقایسوي، چاپ سوم، انتشارات یوسف زاده ۷۸مخ

۳مبحث - د دوه حزبي نظامونو گټې او نواقص:

۱ جز: د دوه حزبي نظامونو گټې:

په دوه حزبي نظامونو کې چون ټول وزیران د یو حزب (حزب اکثریت) څخه وي نوځکه دخورا استقامت څخه برخورداره وي او یوه باثباته کابینه جوړه وي دبائباته کابینې په اساس دحکومت ثبات هم پېر وي او داسې هم ندي لکه چې په کثیرالحزبي نظامونو کې چې هر حزب د وزارت دچوکۍ دلاسته راوړلو لپاره هڅه کوي او حکومت یونوعه کمزوري سره مخ کېږي.

په دوه حزبي نظامونو کې د دیموکراسۍ تمثیلونکي یو واقعي نظام رامنځ ته کېږي او خلک په اسانۍ سره خپل نماینده گان ټاکي او دزیاتو سیاستونو ښکار نه ګرځي د دې سره چې په دوه حزبي نظام کې د دیموکراسۍ یو واقعي تمثیلونکي نظام رامنځ ته کېږي ترڅنګ یې یو قوي اپوزیسیون (مخالف حزب) هم رامنځ ته کېږي چې دحکومت کړنې او نیمګړتیا وې په خورا دقت سره څاري.

لاسکې د دوه حزبه نظام دښه والي په هکله واي چې (دوه حزبه نظام یواځینۍ لاره او طریقه ده چې خلک کولای شي دانتخاباتو په دوران کې په مستقیم ډول خپل حکومت انتخاب کړي)

د دوه حزبي نظامونو بله ګټه داده چې پدې ډول نظامونو کې هرڅوک دمسئولیت احساس کوي او لکه کثیرالحزبي نظامونه داسې نه وي چې یو پربل باندې ملامتیا ور اچوي او هر څوک خپل ځان پاک او بې مسئولیته ګڼي ولې په دوه حزبي نظام کې همدا دوه حاکم حزبونه مسئول دي نو ځکه

خو هريو خان شرمنده گي څخه ساتي او کارونه په ښه دقت سره مخ پر وړاندې بيا يي.¹⁹

۲ جز: د دوه حزبي نظام نواقص

د دوه حزبي نظامونو يولوي نقص دمقننه قوي د اعتبار له منځه وړل دي ما نا دا چې په دوه حزبي نظام کې اجرايه قوه په مقننه قوي غلبه پيدا کوي او د مقننه قوي اعتبار په شدت سره له منځه وړي، او درآيي ورکونکو لپاره صرف دوه نظريې موجودې وي او يوه غير ديموکراتيکه فضا رامنځ ته کوي دهيواد وگړي صرف په دوه حزبونو پورې محدود پاتې کېږي او د وگړو هغه مفادات چې د دې حزبونو دحلقې څخه دباندې وي همداسې پاتې کېږي او عام وگړي ورته رسیده گي نشي کولاي پداسې حال کې چې په کثيرالحزبي نظامونو کې کېدای شي چې يو نه يو حزب هغه غوښتنو ته رسیده گي وکړي او دخلکو ضروريات رفع شي.

په دوه حزبه نظامونو کې اکثره د اوسني فکر خاوندان خان لور صلاحيت ته نشي رسولاي ځکه چې د حزب پخواني مشران ورته دصلاحيتونو داظهار موقع نه ورکوي همدارنگه دغه حزبونه مداومت پيدا کوي او پدې متيقين وي چې نور احزاب ورسره شتون نلري نوځکه هغه پالېسي چې دوي جوړه کړې عملي کوي او د قوم ذهنونو څخه استفاده نه کوي نو ځکه خو کېدای شي چې پدې نوع نظامونو کې کوم نوبت رامنځ ته نشي او د دې ترڅنگ دملت دمغز څخه هيڅ استفاده نه کېږي نو ځکه خو هم د دې امکان شته چې دخلکو ذهنونه د رکود سره مخ شي ، په دوه حزبه

¹⁹ بويکو، ولاديمر. (۱۹۹۳ م). دولت واپوزيسيون درافغانستان، ژباړن عزيز اريانفر، بنگاه انتشارات ميوند، کابل

نظامونو کې يواځې د دوطبقو يا د دوفکرو والا قدرت ته رسيږي او کېدای شي چې دعوامو يوه برخه ديو فکر سره هم علاقه ونلري نو ځکه خو عدالت پکې په ښه توگه نشي تامين کېدلای ولې په کثيرالحزبي نظامونو کې بيا کېدای شي چې عوام ديو حزب سره نه دبل حزب سره خوبه همنظره وي ځکه هلته خورا حزبونه او خورا زيات افکار موجود وي.²⁰

په هر حال اکثره علماء دڅو حزبي نظامونو څخه بيا هم دوه حزبي نظام په مراتبو بهتر گڼي او دليل دا راوړي چې په دې نوع نظامونو کې ديو قوي اپوزيسيون په شتون کې چې د ديموکراسۍ دتحقق سازمانونو څخه يو مهم سازمان دي دهيواد پرمختگ په ښه ډول امکان پذيره دي.

۴مبحث: د څو حزبي نظامونو گټې او نواقص:

۱ جز دڅو حزبي نظامونو گټې: سره د دې چې څو حزبي نظامونو په کلي ډول خپل اهميت دلاسه ورکړي دي ولې بيا هم ديو لږ مزایا وو څخه برخمن دي د دوه حزبي نظامونو نواقص په حقيقت کې دڅو حزبي نظام مزایاوې دي لکه په څو حزبي نظامونو کې چې کله دڅو احزابو څخه حکومت جوړيږي د اجرايه قوي ديکتاتوري ختميږي همدارنگه مقننه قوه خپل استقلال پيدا کوي عوامو ته په پارلمان کې دخپلې خوښې د استازو د انتخاب زمينه مساعدیږي همدارنگه دعوامو لپاره په پارلمان کې خپل مدافعین پيدا کېږي عدالت برقراریږي دعوامو منافع تامين کېږي د دې ترڅنگ دعوامو ذهنونو څخه ښه سالمه استفاده هم کېږي .

²⁰: اين قلي يور. (۱۳۹۰ ش هـ). دکتور، جامعه شناسي سازمان ها، تهران .

۲ جز دڅو حزبي نظامونو نواقص: د دوه حزبي نظامونو بڼه والي په حقيقت کې د څو حزبي نظامونو بدوالي دي په هر حال د څو حزبه نظام بدوالي دارنگه بيانولاي شو.

څو حزبي نظامونه کې دهې واد مقننه قوه د دسيسو بنکار گرځي. په څو حزبي نظام کې په دايمي ډول د حکومت بې ثباتي وجود لري چې دغه بې ثباتي د حکومت اداري کارونو ته زيان رسوي. ديو قوي مخالف حزب (اپوزيسيون) دزياتو حزبونو په شتون کې څرنگه چې لازم دي هغه شان رشد او توسعه نه پيدا کوي.²¹

دریم فصل

د فشار گروپونه:

د فشار گروپونه، دي نفوذ ډلې، منفعتي ډلې او عقیدتي ډلې په عموم کې د فشار گروپونو مختلف عناوین دي مگر بعضي لیکوالان دهغوی ترمنځ فرق ته قایل دي چې وروسته به یې واضح کړو. د حزبونو او فشار گروپونو ترمنځ دوه مهم او اساسي فرقونه وجود لري. یو یې داچې سیاسي احزاب درسمي سازمان او جوړښت لرونکي وي چې د فشار ډلې په رسمي توګه د داسي جوړښت په لرلو مکلفي ندي.

²¹: کویتي، مجله المجتمع . (۱۳۷۹ ش هـ). احزاب اسلامي ومشارکت پارلماني، ژباړن، محمد ملازاده ، نشر احسان ، تهران .

دويم داچې سياسي احزاب په ښکاره او رسمي توگه دسياسي قدرت دلاسته راوړلو لپاره هلې ځلې کوي پداسي حال کې چې د فشار گروپونه دسياسي قدرت دلاسته راوړلو لپاره په ښکاره توگه فعاليت نه کوي د دي ترڅنگ د فشار گروپونو اوسياسي احزابو تر منځ يو سلسله فرقونه شته چې په ځانگړي عنوان کې به يې بيا په خپل نوبت سره مطالعه کړو. د فشار گروپونو جوړښت نه لرل د دي گروپونو مطالعه سخته کړي ده په ځانگړي ډول د دي گروپونو متعددوالي.

لومړۍ مبحث- د فشار گروپونو تعريف او دهغوي متشکله عناصر:

د فشار گروپونه هغه سازمان دي چې د خپلو منافعو د دفاع لپاره په دولتي او عمومي قدرت باندې فشار راوړي تر څو دهغوي تصميمونه دخپلو منافعو سره عيار کړي او يا هم د مشترکو هدفونو لرونکي اشخاصو يوځای والي چې دخپلو هدفونو دتحقق لپاره دسياسي لاري څخه چې په عمومي قدرت باندې نفوذ ولري هلې ځلې کوي²² زيگر د فشار گروپونه دارنگه تعريفوي(دخلکو منظمه ډله ده چې دخپلومنافعو دلاسته راوړلو لپاره سره يوځاي کېږي او دحکومت په تصميمونو نفوذ واردوي بي له دي چې خپل غړي دي دحکومت رسمي مقامات وټاکي.

²²:قرضاوي،يوسف،اخوان المسلمين هفتاد سال دعوت ترتيب وجهاد، ژباړن،عبدالعزیز سلیمی، نشر احسان خیابان خسرو ۸۴مخ

د فشار گروپونه په سیاست کې نوي پدیده نده بلکې کولای شو چې له ډیر پخوا او همدارنګه په هر نظام کې یې شتون پیدا کړو ولې د دغو ډلو علمي پیژندنه او څیړنه پخپل ذات کې نوي رامنځ ته شوي ده. دلومړي ځل لپاره آرتور بنتلي په خپل کتاب کې د (رونډ حکومت) کوم چې په ۱۹۰۸ میلادي کې نشر شو د فشار گروپونه په منظمه توګه بر رسي کړي دي اما دې موضوع ته پراخه علمي توجه په ۱۹۴۵م کال کې شروع شوه.

د فشار گروپونه درې عمده متشکله عناصر لري ۱: سازمان (جوړښت) ۲: له منافعو څخه دفاع ۳: د فشار اعمال چې هریو به یې په دې ډول مطالعه کوي.

اول جز سازمان (جوړښت): بعضي لیکوالان د فشار گروپونو د خود جوشه فعالیتونو او غیر سازمان یافته فعالیتونو د بیلوالی لپاره سازمان او جوړښت ضروري ګڼي ، اما بعضي لیکوالان هر اجتماعي حکومت چې پر دولت یاسازمانونو او احزابو باندې د فشار را وړلو سبب کېږي د فشار دگروپو تر نوم لاندې طبقه بندي کوي. آلموند او پاول د جوړښت له کبله دغه ډلې په څلورو اقسامو طبقه بندي کوي .

الف: بي نوم اونښانه منفعتي ډلې: چې په خود جوشه او ناپایداره توګه عموماً د تاوتریخوالی ډک فعالیتونو سره څرګندېږي.

ب: غیر ډلېزې منفعتي ډلې: غیر رسمي او غیر ارادي ډلې دي چې ده اعتقادي او جغرافیوي پیوندو په اساس سره یوځای کېږي او صحنې ته حاضرېږي.

ج: رسمي منفعتي ډلي: هغه ډلي دي چې په رسمي قالب کې څرگنديږي لکه پارلمان چې په عين وخت کې رسمي وظيفو د اجرا سره سره د فشار د ډلي په څير هم عمل کوي.

د: منطقه يي ډله اييزي منفعتي ډلي: لکه ارادي سازمانونه چې دبعضو ډلو له منافعو څخه د دفاع په خاطر تشکيل شو ي دي.

څرگنديږي چې حد اقل د سازمان او جوړښت لرل حتمي دي ، ترڅو وکولاي شي دمورد نظر ډلي حدود مشخص کړي شي.

دوهم جز له منافعو څخه دفاع: د فشار گروپونو لپاره يواځي جوړښت او تشکيل کافي ندي بلکې د عکس العمل او مبارزي اداره او همدارنگه د فشار دايجاد وجود ولري ځکه يو تفاوته سازمان دهیڅ اثر منشا نشي کېدای سازمان بايد دخپلو اهدافو سره دځينو دمنافعو څخه دفاع کوونکي وي ، له بل پلوه دمنفعت مفهوم هم روښانه ندي اکثره امريکايي ليکوالان منفعت هغه پراخه مانا او مفهوم چې په واقيعت کې دمختلفو علاقو لرونکي وي په نظر کې نيسي چه نتيجه کې دمنفعت څخه بايد تنها دا برداشت ونشي چې منفعت يواځي مادي برخه لري.²³

²³: دولت يار، دولت. (۱۳۷۸ش هـ) . نظام های معاصر، انتشارات سعيد، کابل ۱۱۸۰مخ

دریم جز- د فشار تطبیق: د سیاسي فعالیتونو له انواعو څخه یو هم د پخواني مروج عمل پر موجوده سیاسي قدرت باندې د فشار اعمالول دي. د جوړښت، ایډیالوژي، سیاسي، فرهنګي او بعضي نور ډیر عوامل د فشار ګروپونو په عکس العملونو کې مؤثر واقع کېږي. په هغه ټولنه کې چې د عمومي او سیاسي فرهنګ سطحه ټیټه وي د فشار ګروپونه هدف ته درسیډو لپاره له هېڅ نوع وسيلي څخه صرف نظر نکوي، د تهمتونو واریډول، د افرادو شخصي ژوند حوزي ته داخلیدل، بي حرمتي دهغو عواملو له جملې څخه دي چې په روسته پاتې ټولنو کې د فشار ګروپونو او حتي سیاسي احزاب ورڅخه استفاده کوي او متنفره سیاسي فضا رامنځته کوي چې د دې ناخوالي اولینې نتیجه داوی چې افراد د سیاست او نورو ټولنیزو فعالیتونو څخه صرف نظر کوي.

څلورم جز- استقلال: بعضي لیکوالان د فشار ګروپونو په استقلالیت باندې هم ټاکېدکوي که کومه ډله دبلي ډلي یا حزب تر نظارت لاندې وي هغه باید د فشار ګروپ ونه ګڼل شي بلکې په حقیقت کې دغه ډله دهغي ډلې چې دي یې تر نظارت لاندې وي دهغوي د فشار د تطبیق وسیله ده لازم دي چې د فشار ډله دومره استقلالیت ولري چې دخپلو ستراتیژیکو اهدافو لپاره تصمیم ونیسي ترڅو وکولای شي چې اقلًا دغه ډله د فشار په ګروپونو کې قرار ولري.

۲ مبحث-د فشار گروپونو ځانگړتياوي:

اول جز- شخصي نفع(مفادات): شخصي نفع په حقيقت کې د فشار گروپونو درامنځ ته کېدو وسيله ده. د مشترکو گټو لرونکي خلک سره جمع کېږي ترڅو داسي ډله جوړه کړي چې دخپلو گټو لپاره مبارزه وکړي.

دوهم جز-پټه سياسي څيره: د فشار گروپونه نه غواړي چې خپله سياسي څيره په ښکاره څرگنده کړي نه يواځې داچې خپله سياسي څيره نه څرگندوي بلکې کله کله په ښکاره ډول سياسي صحنې ته په راتگ سره شرميزي. همدارنگه د فشارگروپونه د سياسي او غير سياسي فعاليتونو په منځنۍ سطحه کې قرار لري.²⁴

درېم جز- د فشار گروپونو اوسياسي احزابو ترمنځ فرق: سياسي احزاب دزياتو خلکو جمع والي دي او دهيواد په سياستونو کې په ښکاره ډول حياتي نقش لوبوي اما د فشار گروپونه محدود محفل لري دپردي ترشا خپل نقش لوبوي سياسي احزاب په سياست کې شرکت لري ځکه دهغوي ماهيت سياسي دي اما د فشار گروپونه داسي ندي ، حزب دسياسي قدرت دلاسته راوړلو هڅه کوي اما د فشار گروپونه دا هدف نلري.

دو ورژه د فشارگروپونو او احزابو په اړه داسي ليکي(احزاب دتاريخ په معينه دوره(شلم قرن) کې په ديموکراسي نظامونو کې رامنځ ته شوي دي اما د فشار گروپونه په هره دوره او هر نوع رژيمونو کې ليدل کېږي د فشار گروپونو حدود دسياسي احزابو دحدود څخه کم دي په حقيقت کې احزاب هغه سازمانونه دي چې دسياسي قدرت دلاسته راوړلو لپاره رامنځ

²⁴: آلن ر ، بال . (۱۳۶۹ش هـ) . سياست و حکومت جديد ، ژباړن ، عبدالرحمن عالم ، نشر قوس ۱۸۸مخ

ته شوي دي بر عكس د فشار گروپونه غیر سیاسي سازمانونه دي چې سیاسي فعالیتونه یې په قدرت باندې نفوذ لري.

څلورم جز-د فشار گروپونه سیاسي او یا نیمه سیاسي دي: بعضي د فشار گروپونه چې اور مهاله منافع څخه حمایت کوي سیاسي دي او هڅه کوي د اعضاو د مشترکو امتیازاتو د تامین لپاره په سیاسي بهیر کې مشارکت کوي، اما بعضي له دغو ډلو څخه د اعتقادي، مذهبي او یا هم له بشر دوستانه اهدافو څخه حمایت لپاره په موقت ډول تشکيل شوي دي او دهغوی فعالیتونه په حکومتي فعالیتونو پورې نه مربوطیږي.

پنځم جز- جهانشمول والي: د فشار گروپونه جهانشموله دي او د نړۍ په هریواد کې شتون لري.

دریم بحث: د فشار گروپونو پېژندنه او یشنه (تقسیم بندي):

لکه څرنګه چې مو مخکې هم و ویل چې د فشار د گروپونو متعدد والي د دې گروپونو پېژندنه خورا سخته کړي ده خو بیا هم په هر حال علماء د دغو گروپونو په پېژندنه کې ارام ندي پاتي شوي او خپلې هڅې یې جاري ساتلي دي او بالاخره د خپلو زیاتو هڅو نه روسته یې د دغو گروپونو تقسیم بندي دڅو معیارونو په نظر کې نیولو نه روسته په دې ډول کړي ده.

الف- د فشار گروپونو ویشنه د داخلي جوړښت له کبله:

په لومړي سر کې کولای شو چې د فشار گروپونه به دهغوی د غړو په اساس په لویو او کوچنیو گروپونو تقسیم کړو او بیایې د عضویت د ځانګړنې په اساس هم تقسیم کولای شو چې ارادي او غیر ارادي دي. په ارادي ډلو کې اشخاص د پخوانیو معلوماتو او خبرتیاوو په لرلو سره دیوې ډلې په تشکيل

کې یوځای کېږي. اما په غیر ارادي کې د ډلې شتون دهغو دغړو له ارادې سره کوم تړاو نلري لکه دخیبناوو او دوستانو ډلې

ب-د فشار گروپونو ویشنه د منافعو او اهدافو په اساس:

له دې زاوې څخه کولای شو چې گروپونه په مادي او معنوي ډلو تقسیم کړو.

1-مادي (منفعتي ډله): معمولاً دغه نوع ډلې حرفه یې او شغله پېشه وي چې دهغه خطرونو څخه دفاع کوي کوم چې د دوي شغل او دپېشې ته متوجه وي. د دوي له ډلې څخه کارگري او کارفرما اتحادیې دخاص اهمیت لرونکې دي چې دسرمایه دارې ټولنې دوه اساسي طبقې تشکېلوي. دغه اتحادیې دسیاسي حزبونو له قدرتمندو متو څخه هم حسابیږي.مثلاً په فرانسه کې د CGT اتحادیه چې دکمونیسټ حزب او همدارنگه د CFDT اتحادیه چې دسیوسیالیست حزب سره تړاو لري. د دې ترڅنګ دالمان CSA اتحادیې کنفدراسیون چې دسوسیال دیموکرات حزب سره سیاسي تړاو لري.²⁵

۲-دمعنوي منافعو دمدافغینو ډلې: د اولې ډلې برعکس غیرمادي ډلې دي چې د عقیدتي، مذهبي، روشنفکري وغیره وته شاملې دي. د دغو ډلو نمونې لکه دبنځو طرفداران پخواني جنګ جویان (دوم نړیوال جنګ) او همدارنگه دعلم او فرهنگ سازمان چې دغه ټول بیا دکارگري او دهقاني طبقې سره بلا فرق لري.

ج-د فشار گروپونو وېشنه د غړو (اعضاو) د حقوقي شخصیت له کبله:

²⁵: امجد، محمد. (۱۳۸۸ ش ه). سیاست و حکومت در ایالت متحده، تهران ۹۸۰ مخ

دلته کولاي شو چې د عمومي او خصوصي ډلو ترمنځ فرق ته قائل شو. هغه ډلې چې داوسې دونکو (شهروندان) اشخاصوپه نوم سره تشکيل شي د خصوصي ډلې څخه عبارت دي. او هغه دولتي سازمانونه چې د يوې خاصې منافع لرونکو په نوم په نورو دولتي نهادونو باندې د فشار په اعمالو لاس پوري کوي او حتي له تهديدونو څخه هم ويره نلري عمومي ډلې گنل کېږي.

د مثال په ډول لکه څرنگه چې دنشر شويو اسنادو او د مدارکو څخه څرگنديږي چې په کال ۱۹۶۳ د امريکا د جمهور ريس وژنه د دغه هيواد څارگرې ادارې CIA او پنتاگون لاسته راوړنه وه. د دې عمل تفسير دادي چې د امريکا نظاميان او د CIA غړي د امريکا او شوروي له نژدې سياست څخه کوم چې د دغو دوه (CIA او پنتاگون) د نفوذ دکموالي سبب کېږي ناخوښه دي. همدارنگه کولاي شو چې يوه بله وېشنه هم وکړو کوم چې فرق په مابين دملې او بين المللي ډلو کې ده.²⁶

څلورم بحث- د فشار گروپونو ځانگړې دندې:

د فشار دگروپونو غير تخريبي کارونه تر ډېره حده دسياسي احزابو په څيردي اما په اندازه او تعداد کې دسياسي احزابو څخه د فشار د گروپونو دغه کارونه زيات دي. که احزاب په جمعي ډول گټې رسوي خو د فشار گروپونه په پيوندې ډول خلکو ته گټې رسوي او دخلکو منافع ديوې غوښتنې په قالب کې بيانوي چې دا عمل يې دخلکو درضايت سبب شوي

²⁶: نقيب زاده، احمد. (۱۳۸۸ل). احزاب سياسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشرقوس.

دي چې هغوی یې د انفرادي اقداماتو اوخشونت امیزه فعالیتونو څخه منع کړي دي.

د فشار دگروپونو رول په اجتماعي مدغم والي کې هم له پامه نشو غورځولای ځکه د شخص اړیکه دجامعي سره په شروع کې د شغل او عقیدتي ډلو په اساس صورت نیسي.

که سیاسي نظام یې داسي وي چې په هغه کې دټولو ډلو دغوښتنو لپاره قانوني لارې وجود ولري او اجتماعي ډلې د دیموکراسي دفرهنگ څخه مستفیدي وي نو هغه نه غواړي چې دخپلې ډلې غوښتنې په نورو تحمیل کړي ، دسیاسي نظام کړنې په مجموع کې شاید دټولو گروپونو او ډلو دکړنو مطابق وي، له بل پلوه باید ټوله د ادغام او یو والي ترحده رسیدلي وي چې دمتفاوته ډلو غوښتنې یو ډبل سره مخالفې نه وي او یو له بل سره دبیلولوالي حالت دځان لپاره غوره نکړي د فشار ډلو په رامنځ ته کېدو کې یو بل پټ راز دایتالیا شمال چې د دي هیواد دجنوب سره خورا اقتصادي توپیر لري نو ځکه خو په جنوب کې دمافیایي ډلو د رامنځ ته کېدو سبب گرځېدلي دي.

یا په هغه ټولنو کې چې خلک پکې دفقیر او غني ترمنځ په خورا فرق قائل وي نو پدې ټولنو کې دغریبو ډله هیڅکله هم دي ته انتظار نه باسي چې گواکې د دوي غوښتنې دي په ارامه توگه ترنورو پوري ورسوي بلکې دوي دمسلمحانه مبارزې په اقدام کولوباندي مجبورېږي چې پدې حالت کې دمافیایي ډلو په عوض کې چریکي ډلې راپیدا کېږي.

د فشار گروپونو له ډلې څخه خطرناک ترینې ډلې یې عقیدتي او ایډیالوژیکي ډلې دي چې دوي دځان پر وړاندې ټولې لارې بندې کني او

خپلو هیلو ته د رسيډو لپاره هېڅ کومه قانوني لاره نه وي او همدارنگه دوي نشي کولاي چې دخپلي عقیدي څخه صرف نظر وکړي له همدې ځایه ده چې دهغه ټولو ډلو او گروپونو کوم چې دټولني دسیاسي نظام ساتونکي دي صلاح په دې کې ده چې دغه ډول گروپونوته دفرار کومه لاره پیدا نکړي. ځکه سیاسي نظام د دغه ډلو ډلولپاره له دو لارو څخه بله کومه لار نلري. یابه دغه ډول گروپونه کاملاً د زوال سره مخ کوي او یابه هم دهغوي دقانوني فعالیتونو لپاره لاره پیدا کوي. ښه به وي چې که د دوهمي لاري څخه استفاده وشي ځکه چې تخریبي ډلې په تدریج سره دحالاتو سره ځان برابره وي او شاید د اور په څیر د ایرو لاندي عمل ونکړي.

۵ بحث: د فشار گروپونو سیاسي اهمیت:

د فشار گروپونه په دیموکراتیک او په توتالیتري حکومتونو کې عمده نقش لري په دیموکراتیک حکومت کې د فشار گروپونو فعالیت حکومت ته متوجه وي اما په توتالیتري حکومتونو کې په کلي ډول په مخالف جهت کې جریان لري د فشار گروپونو رول او نقش کولاي شو چې په لاندي ډول مطالعه کړو.

۱-د فشار گروپونه او انتخابات: د زیاتو فشار گروپونو لپاره انتخابات دتوجه وړ دي ځکه د انتخاباتو په اساس کولاي شي چې دخپلي خوښي اشخاص انتخاب او دهغوی په واسطه دحکومت دکار کولو په میکانیزم باندي نفوذ ولري د فشار گروپونه دانتخاباتو په مختلفو برخوکې (دنوماندانو معرفي درایو راټولونه او انتخاباتي مبارزه) کې هلي ځلي کوي او غواړي چې په

مقننه قوه کې دخپلي خوښي چوکۍ ولري ، اما دغه گروپونه خپله سياسي لوبه دپېردي ترشا سرته رسوي امکان لري چې د فشارگروپونه دخپلي خوښي نوماندانو لپاره ديو سياسي حزب څخه ملاتړ وکړي او له دې امله چې زيات رايه ورکونکي په اختيار کې لري نو په اسانۍ سره کولای شي چې ديو حزب سره چنه ووهي دخپلي خوښي وړ خلک د دې يا هغه حزب دغو په نوم معرفي کړي، کېدای شي چې بعضي پرنفوذ فشارگروپونه سره متحد شي او يو سياسي حزب دې ته اماده کړي چې داسي اشخاص انتخاباتو ته معرفي کړي کوم چې د دوي دمنافعو بهترين مدافعین دي. نو ځکه خو بيا انتخاب شوي اشخاص د زړه له کومي د دوي دمنافعو دفاع کوي.

۲ فشار گروپونه او مقننه قوه: انتخاب شوي اشخاص دحکومت په تصميم نيونه کې د فشار گروپونو په ملاتړ دحکومت په تصميم نيونه کې گډون کوي کوم چې د فشارگروپونو ته خورا مؤثر تماميږي.

۳ فشار گروپونه او اجرايه قوه: د فشار گروپونه په اجرايه قوه کوم چې دهيواد عمومي سياستونه تدوينوي خپل نفوذ اعمالوي په پارلماني حکومتونو کې د فشار گروپونه دمقننه قوي له لاري په اجرايه قوي نفوذ واردوي، په مقننه قوه کې د فشارگروپونو منتخب غړي دسوالونو په طرح کولو، استيضاح، د مجلس د جلسو موقتي تعطيل دمقننه قوه د مشورتي کميټو د رسمي پېشنهادو په اساس په اجرايه قوه خپل نفوذ اعمالوي.²⁷

په امريکا کې د فشار گروپونه دمقننه قوي دسنا مجلس د جلسو دموقتي تعطيل په اساس ريس جمهور د فشار لاندي را ولي ترڅو د دوي دخوښي

²⁷: نقيب زاده ، احمد. (۱۳۸۸ل). احزاب سياسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشرقوس .

ور خلک(سیاسي نظامي او دیپلوماتیک) مقامات دسنا مجلس ته معرفي کړي.

۴ د فشار گروپونه او قضایه قوه: قضایه قوه هم د فشار گروپونو له نفوذ څخه مصونه نده، سره د دې چې قضایه قوه دسیاسي لحاظه بیطرفه ده اما د فشار گروپونه د عمومي افکارو د مؤثر هجوم له لاري د قضایي بهیر په شاوخوا باندې نفوذ اعمالوي د قضاتو د فشار لاندې نیول یا دهغوئ مخه نیول مطلوب نده، اما د عمومي افکارو رامنځ ته کول په قضاتو باندې د نفوذ د اعمالولو لپاره یوه دیموکراتیکه لاره ګڼل کېږي.

دهیواد عالي دیوان هم د مقالو او مجلو د نظرونو د تاثیر لاندې راځي مهمي سرمقالې همدارنګه بعضي مهمي حقوقي نظريې په هیواد کې د قضاتو تر لاسونو ور رسېږي. په امریکا کې کله چې د قضاتو په انتخاب کې سیاست ملاحظات وجود لري نو د فشار گروپونه مداخله کوي تر څو نومانده قاضي رد کړي او یا دخپلي خوښي قاضي تائیدوي نو له دې څخه د فشار گروپونو نفوذ په قضایه قوه له ورايه څرګندېږي.²⁸

۵ عمومي افکار او د فشار گروپونه: د فشار گروپونه په ټولوسياسي نظامونو کې د عمومي افکارو په رامنځ ته کولو کې مهم رول لري. د چاپلوز په وینا د فشار گروپونه دخلکو په ذهنونو د نفوذ لپاره دري ډوله ستراتیژي لري .

²⁸: مصون، غلام سخي. (۱۳۵۴ش هـ). روابط بين المللي افغانستان از نگاه حقوق عمومي بين المللي، انتشارات سعيد، کابل.

اول: دخلکو دتعلل دقوي او توانايي سره وصل کيږي او دا کار دانتشاراتو او خپرونو په ځانگړي راپورونو، بياني، دمطبوعاتو کفرانسونو جوړونه او دپراخو بحثونو له لاري سرته رسوي.

دوهم: دنفرتي عواطفو ترغيب، وېره او ډار او بله هرنوعه عاطفه انتخابوي ترڅو افکارو ته تغير ورکړي.

درېم: دخپلو غوښتنو لپاره دتوجه جلبولودمحبوبيت دپيدا کولو تکتیک په کار اچوي او دتبليغاتو او درايه ورکونکو يا نفوذ لرونکو څخه دځانگړي غوښتنې په اساس خپل نفوذ څرگنده وي. پس دي ته په کتو سره ويلاي شو چې ديموکراتيکو حکومتونو کي دفشار گروپونو عمده رول او هر وخت چې وغواړي دمسئليت احساس وکړي نو سياسي نهادونه دفشارلاندي راولي ترڅو ددوي دنظر وړ منافع تامين کړي.²⁹

تبصره: څرنگه چې په دي ليکنه کي مونږ درې عمده موضوع گانوته اشاره وکړه چې يوپخپله سياسي احزاب و او بل يي هغه نظامونه وو کوم

²⁹: مايکل راسکين رابرت کوردو جيمز ميديوريس او والټر جونز. (۱۹۸۹م). پوليتيکل ساينس ژباړه او لنډيز، ډاکټر محمد صديق ظهير، علامه رشاد خپرنډويه ټولنه کندهار

چې د دغو ډلو تپلو څخه رامنځ ته کېږي چې هغه مونږ په مکمله توګه مخکې تشرېح کړي دي او په پای کې یوه بله موضوع د فشار ګروپونه مو هم تشرېح کړي دي چې دهغوي پېژندنه، انواع او سیاسي اهمیت مو هم په مکمل ډول تشرېح کړه، دلته دیو خبري یادونه ضروري بولم هغه دا چې مخکې موږ د فشار ګروپونو اوسياسي احزابو ترمنځ فرق ته اشاره وکړه او په ډیره بڼه توګه مو واضح کړل ولې د دې ترڅنګ یوه بله ډله هم وجود لري چې هغه هم په دولت باندې په شکل داشکالو فشار واردوي او دغه کوچنۍ ډله بیا د خاصو منافعو مدافعین بلل کېږي کومه چې تنها د دي لپاره رامنځ ته کېږي چې یواځې دخپلو منافعو څخه دفاع وکړي او بس که څه هم دغه ډله هم په حکومت باندې فشار واردوي خو بیا هم د فشار دهغه ګروپونو سره کوم چې مونږ مخکې مطالعه کړل دغه ډله فرق لري هغه دا چې دغه ډلې تنها لکه څنګه چې مو مخکې و ویل دخپلو منافعو نه دفاع کوي او بل هیڅ کوم نوع غرض نلري لکه د ګوډانو او شلیانو اتحادیه. که په حکومت فشار راوړي هم یواځې په یوه کوچنۍ او محدوده ساحه کې به وي او کېدای شي چې د دوي حرکتونه دومره قوي هم نه څومره چې د فشار د ګروپونو وي او د دي ترڅنګ یې یو بل لوی فرق چې د فشار د ګروپونو سره یې لري هغه دادي چې د فشار ګروپونه د پردې تر شاه په یوه اندازه سیاسي لوبه ترسره کوي ولي خاصو منافعو مدافعین هیڅکله هم داسي خاصیت نلري.

لکه څرنګه چې مو مخکې هم و ویل چې د فشار ګروپونه کېدای شي چې د انتخاباتو په وخت کې دنورو ډلو سره لاس یو کړي او له دي لارې هم په حکومت فشار واچوي خو د خاصو منافعو مدافعین بیا داسي اعمال

نکوي او دا ډلې په خپل ذات کې ډېري کوچنۍ هم وي او حرکات يې هم دومره مؤثره نه وي ، نو کولاي شو چې مونږ ډي نفوذه ډلې په دريو عمده کټگوريو تقسيم کړو.

۱- سياسي احزاب

۲- د فشار گروپونه

۳- د خاصو منافعو مدافعین

چې دغه دوه اولې ډلې مونږ په خپله ليکنه کې په مکمل ډول تشریح کړي دي او پاتې دريمه يوه يې (د خاصو منافعو مدافعینو) ته مو په لنډ ډول په تبصره کې اشاره وکړه او په همدې اکتفاء کو. ياده دي وي چې د خاصو منافعو مدافعین هم لکه د فشار گروپونه ښه والي او بدوالي لري. همدارنگه دغه ډلې مختلفې انواع لري او ځانگړې دندې يې هم ديادولو وړ دي خو دا چې ليکنه خورا پراخه نشي مونږ يواځې ترينه د تبصري په ډول يادونه وکړه او نور يې په خپل ځاي پرېږدو.

پايله

داليکنه چي په کل کي سياسي احزابو او ذي نفوذه ډلو ته ځانگړي کړاي شوي وه او همدا ډلې پکي تشریح شوي ، ددې څخه معلوميري چي په يو هيواد کي دښي حکومتداري لپاره دسياسي احزابو او دفشارگروپونو او داسي نور ذي نفوذه ډلو شتون حتمي او لازمي امر دي او دښي حکومتولی تصور بيدون له دي ډلو څخه ناممکنه ده . د دي ترڅنگ چي لازمه ده چي دغه ډلې هم خپل ځانونه وپيژني، خپل قانوني صلاحيتونه درک کړي او همدارنگه د دوي ټول فعاليتونه بايد په يوسالم رقابت استواري وي او کنه غير له دي نه که داسي ډلې هيڅ وجود ونلري لا بهتر دي، يو بل څه چي له دي ليکنې لاسته راځي هغه دحزبي نظامونو په هکله يوڅو نقطې دي هغه چي لازم دي بايد په هيواد کي حزبي سيستم وجود ولري ، ترڅو له يو طرفه دخلکو ارزو گاني پوره شي او له بل پلوه به دچارواکو له ذهنونو څخه د ديکتاتوري حس هم له منځه تللي وي ، د دي ترڅنگ په يو هيواد کي دحزبي نظامونو شتون دهغه هيواد دپرمختگ تر ټولو ښه وسيله ده بالخصوص ديو قوي آپوزيسيون په شتون کي خو بيا پرمختگ نه بلکي پرمختگونه ډېر ښه تحقق پيدا کولاي شي.

دحزبي نظامونو دڅرنگوالي په مورد ويلاي شو چي که په يوهيواد کي دوه گوني حزبي نظام وي تر بل هر نوع حزبي نظامونو څخه مؤثر تماميدلاي شي لکه څرنگه چي دي خبري ته موږ په خپل وخت کي هم اشاره وکړه او په مکمل ډول مو تشریح کړي دي نوپه خلاصه توگه ويلاي وايوچي له يو حزبي او څو حزبي نظامونو څخه دوه حزبي نظام غوره دي له بل پلوه

دنړۍ په بعضي پرمخ تلليو هيوادونو کي هم دوه حزبي نظامونه وجود لري لکه دامريکامتحدۀ ايلاتو ، انگلستان او داسي نور هيوادونه.

وړاندیزونه:

- ۱: لازم گنم چي سياسي احزاب تر هرڅه دمخه له قانون څخه خبراوي ولري او خپلې ټولې چارې دقانون مطابق مخ پر وړاندې بوځي
- ۲: ديو ملت د ارمانونو دپوره کيدو لپاره دوه گوني حزبي سيستم بهتره گنم.
- ۳: په يو هيواد کي دسياسي احزابو شتون راته حتمي ښکاري.
- ۴: ضرور گنم چي سياسي گوندونه هم خپل نظريات په او اهداف په ښکاره ډول په خپلو اساسنامو کي ځاي پر ځاي کړي.
- ۳: مخالف گوند ته ضرور گنم چي په واقعي ډول د يو قوي اپوزيسيون دنده پرمخ بوځي نه دا چي دخپلو شخصي منافعو په نظر کي نيولو سره فعاليتونه وکړي.
- ۴: د يو اپوزيسيون نظريات نه بايد په يوي محدودي ساحي پوري محدودي وي لازم بولم چي يو لوي اپوزيسيون ديو لوي فکر لرونکي وي.
- ۵: د افغان حکومت موجوده اپوزيسيون هم راته قانوني اپوزيسيون نه ښکاري البته شتون به يي قانوني بڼه ولري خو د دوي ټول نظريات يواځي

د دوي تر شخصي منافعو پوري محدودې دي، ورته لازم بولم چي خپله کاري او دنظر ساحه پراخه کړي.

۵: د اپوزيسيون د رامنځ ته کيدو لپاره لازم بولم چي اول دوي دخپل فعاليت سطحي و پيژني او بيايي په تشکيل غور وکړي.

۶: يو اپوزيسيون نه بايد تنها د دي لپاره وي چي ځان هدف ته ورسوي او يواځي انتخاباتي مسائل وپيژني اوبس، بلکي لازمه ده چي دحاکم حکومت د اعمالو يوه قوي څارونکي وي او دهغوي دنیکو اعمالو ستاينه هم وکړي.

۷: د يو اپوزيسيون لپاره لازم بولم چي وخت پر وخت دحکومت کړني وگوري او قوي نظارت ترينه ولري د دي ترڅنگ اپوزيسيون بايد تل مدام خپل ملاتړي وپيژني او تکرارًا وایم چي نه يواځي د انتخاباتو په وخت کي خلک وپيژني او ورسره راشه درشه ولري .

۸: دگوندونو ترڅنگ په هيواد کي نورې دي نفوذه ډلې هم راته ضرور ښکاري ښه ده چي په يو هيواد کي مختلف د فشار گروپونه وجود ولري ترڅو حکومت خپلوني مگړتياو ته متوجه کړي.

۹: ښه به وي چي سياسي گوندونه دهيواد په مختلفو ولاياتوکي څانگې ولري.

۱۰: دمطلق العنانه حکومت دله منځه وړو لپاره دحزبي نظامونو شتون ترټولو بهترينه لار ده.

ماخذونه

۱: عالم، عبدالرحمن. (۱۳۷۳ ش هـ). بنيادهای علم سیاست، نشر ني، تهران

۲: بشريه، حسين. (۱۳۷۰ ش هـ). آموزش دانش سياسي، نشر نگاه معاصر.

- ۳: ملک، فاروق. (۱۳۶۶ ش هـ). ملک، خرم، اصول سیاسات، ناشر جدید بک ډیو
- ۴: دافغانستان اسلامي جمهوریت، د سیاسي گوندونو قانون. (۱۳۸۸ ل). رسمي جریده، د عدلي وزارت، کابل.
- ۵: شینواري، بشارت الله. (۱۳۹۴ ل). عمومي اساسي حقوق، ننگرهار پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی.
- ۶: مایکل راسکین رابرت کورډ و جیمز میډیوریس او والتیر جونز. (۱۹۸۹ م). پولیتیکل ساینس ژباړه او لنډیز، ډاکټر محمد صدیق ظهیر، علامه رشاد خپرندویه ټولنه کندهار
- ۷: نقیب زاده، احمد. (۱۳۸۸ ل). احزاب سیاسي وگروه هاي ذي نفوذ، نشر قوس.
- ۸: نیاز، عبدالوحید. (۱۳۷۲ ش هـ). حقوق اساسي مقایسه یی، چاپ سوم، انتشارات یوسف زاده
- ۹: آلن ر، بال، (۱۳۶۹ ش هـ). سیاست و حکومت جدید، ژباړن، عبدالرحمن عالم، نشر قومس
- ۱۰: بویکو، ولادیمیر. (۱۹۹۳ م). دولت و اپوزیسیون در افغانستان، ژباړن عزیز اریانفر، بنگاه انتشارات میوند، کابل.
- ۱۱: مصوٰن، غلام سخي. (۱۳۵۴ ش هـ). روابط بین المللي افغانستان از نگاه حقوق عمومي بین المللي، انتشارات سعید، کابل.

۱۲: دولت یار، دولت. (۱۳۷۸ ش هـ). نظام های معاصر، انتشارات سعید، کابل .

۱۳: این قلی یور. (۱۳۹۰ ش هـ). دکتر، جامعه شناسی سازمان ها، تهران .

۱۴: کویتی، مجله المجتمع . (۱۳۷۹ ش هـ). احزاب اسلامی و مشارکت پارلمانی، ژباین، محمد ملازاده ، نشر احسان ، تهران .

۱۵: امجد، محمد. (۱۳۸۸ ش هـ). سیاست و حکومت در ایالت متحده، تهران .

۱۶: قرضاوی، داکتر یوسف، اخوان المسلمین هفتاد سال دعوت ترتیب و جهاد، ژباین، عبدالعزیز سلیمی، نشر احسان خیابان خسرو

۱۷: قرضاوی، داکتر یوسف . (۱۳۸۱ ش هـ). فقه سیاسی، ژباین، عبدالعزیز، سلیمی

۱۸: انترنت، گوگل ویبپانه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library